

Hommedal skolegård

Prosjektperiode 2020–2022

«En annerledes skoledag»

Siv Merete Kjenes Arnesen og Nina Jentoft

Prosjekttittel: Forskning Hommedal Skolegård
Prosjektnummer: 102886 og 102886-1
Institusjon: NORCE Norwegian Research Center, Helse og samfunn
Oppdragsgiver(e): Grimstad kommune og Stiftelsen Hommedal Skolegård
Gradering: Åpen
Bildekreditering: Opplysningsvesenets fond
Rapportnr.: 21-2022, NORCE Helse og samfunn
ISBN: 978-82-8408-231-8

Siv Merete Kjenes Arnesen
Prosjektleder

Trond Stalsberg Mydland
Kvalitetssikrer

Forord

NORCE Norwegian Research Centre har gjennomført dette studiet av oppstart og drift av Hommedal Skolegård (HS) i Grimstad kommune i perioden 2020–2022. HS startet opp høsten 2020, og forskningsarbeidet begynte i forkant av oppstarten av tilbudet på skolegården. Bakgrunnen for etableringen av HS, er Grimstadskolenes utfordringer med elever som ikke mestrer den ordinære skolehverdagen. Grimstad kommune opplevde at de ikke hadde tilfredsstillende tilbud til barn og unge som slet med ulike utfordringer, og som i deler av skoleuken kunne ha behov for et alternativt tilbud. Etter en lengre utredningsprosess, vedtok Grimstad kommune at HS skulle etableres som en alternativ læringsarena for elever i grunnskolen, og på denne måten bidra til å forebygge fremtidig frafall fra skolene ved å bistå elever med ulike utfordringer og deres foresatte. Formålet med forskningen har vært å dokumentere erfaringer elevene, deres foresatte, ansatte ved hjemskolen og Hommedal skolegård har fått i denne oppstartsperioden. Kunnskapen kan både være med å utvikle tilbudet videre, men kan også gi innspill til debatten om bruken av slike alternative skolearenaer i den kommunale skolen. Dessuten kan kunnskapen være nyttig for offentlige aktører i andre kommuner som vurderer å ta i bruk gården som alternativ opplæringsarena.

FoU-prosjektet er utført i samarbeid med Grimstad kommune og Stiftelsen Hommedal Skolegård. Det har hele veien vært et tett samarbeid med prosjektledelsen ved Astrid Glimsdal, leder i PPT Grimstad kommune, og styreleder i stiftelsen Hommedal Skolegård Bernt Eide. Forskningen er finansiert via skjønnsmidler fra Statsforvalteren i Agder og Stiftelsen Hommedal skolegård som støttet prosjektet med omdisponerte midler fra Sparebankstiftelsen Sør.

Denne rapporten dokumenterer forskningsarbeidets aktiviteter, funn, konklusjoner og anbefalinger. Den er disponert og skrevet slik at den bør være lett tilgjengelig for alle som arbeider i praksisfeltet og for lokale politikere. Erfaringene fra HS kan inngå som en del av et større kunnskapsgrunnlag for de avgjørelser som skal tas for videre arbeidet med HS.

Vi vil takke for at vi ble valgt til å utføre dette prosjektet. Det har vært et spennende arbeid. Videre vil vi takke alle som har bidratt i prosjektet som intervjupersoner og samarbeidsaktører. Det være seg som deltakere i individuelle intervju eller i gruppeintervju. Takk også til prosjektgruppen og stiftelsesstyret for et godt samarbeid.

Kristiansand, september 2022

Siv Merete Kjenes Arnesen og Nina Jentoft

Innhold

Forord	3
Ingress	5
Sammendrag og anbefalinger	6
1. Innledning og bakgrunn	9
1.1 Hommedal skolegård	9
1.2 Regelverk for bruk av alternative opplæringsarenaer	10
1.3 Forskningens mål og problemstillinger	11
2. Litteratur og relevant forskning	13
3. Metodisk tilnærming og datatilfang	15
3.1 Intervju	17
3.2 Brukerundersøkelser	19
3.3 Analysearbeid	19
3.4 Etske vurderinger	20
4. Det faglige tilbudet på Hommedal – organisering og videreutvikling	22
4.1 Organisering av skoletilbudet på gården	22
4.2 Videreutvikling av tilbudet	29
5. Elevenes erfaringer	36
5.1 Forventinger før oppstart på Hommedal skolegård	36
5.2 Erfaringer etter sju måneder på Hommedal skolegård.....	38
5.3 Gruppesamtaler med elever, brukerundersøkelse med foreldre og hjemskolene	40
5.4 Forskernes refleksjoner	45
6. Hommedal skolegård sin rolle i Grimstad kommune	46
6.1 Hvilken nytte har skolen hatt av tilbudet?	46
6.2 Hvilken nytte har PPT hatt av tilbudet?	48
6.3 Hva har Grimstad kommune fått med Hommedal skolegård?	48
7. Konklusjoner og anbefalinger	50
Referanser	54
Vedlegg	57

Ingress

Denne følgeevalueringen har lagt spesiell vekt på å belyse elevenes erfaringer med et alternativt opplæringstilbud på Hommedal skolegård i perioden 2020-2022. Vi finner at Grimstad kommune, ved etablering av Hommedal skolegård, har fått et virksomt tilbud for elever som har ekstra utfordringer i den ordinære skolen. Funnene peker mot at hovedvekten av elevene som har tilbudet én dag i uka, er veldig fornøyde; de gleder seg til denne dagen, opplever mestring og får nye venner. Foreldrene er også fornøyde, og flere av dem opplever en del positive endringer med barnet sitt på hjemmebane; som at barnet er mer glad, forteller mer, fått nye interesser og venner og er mer motivert generelt sett. Selv om funnene ikke er entydige, opplever flere av de skoleansatte positive effekter for deres elever både på skolegården og i hjemskolen de andre dagene.

Tilbudet på Hommedal skolegård har fungert godt fra første dag, og skolegården har også klart å videreutvikle tilbudet basert på erfaringer fra første driftsår. En kontinuerlig videreutvikling med solid brukermedvirkning fra elever, foresatte og samarbeidende skoler vil være sentralt i det videre arbeidet.

Sammendrag og anbefalinger

Hommedal skolegård er et nyopprettet opplæringstilbud fra 2020 i Grimstad kommune for elever i Grimstad-skolen som har ulike utfordringer. Det overordnede formålet med tilbudet er å møte et behov for tilpasset opplæring for en mindre elevgruppe som har særlig behov for det, og på denne måten bidra til å forebygge fremtidig frafall fra skolen ved å bistå disse elevene i tett dialog med deres foresatte. Hommedal skolegård bygger på et verdisyn om at elevene har en egenverdi i hvem de er, og ikke i hva de gjør. Verdigrunnlaget fremhever også at alle skal kjenne seg akseptert for den de er, og at skolegården skal romme hele mennesket uansett hvordan dagen er. På Hommedal skolegård får elevene delta i et opplæringstilbud i en annen kontekst og med andre rammer for læringsmiljøet enn den tradisjonelle skolekonteksten, men i et opplegg som er forankret i læreplanverket for grunnskolen. På gården er elevene med på praktiske aktiviteter og arbeidsoppgaver knyttet til dyrestell, snekkerverksted, matlaging og natur. De inngår i samarbeid med andre elever i små grupper, og får tett oppfølging av voksne med ulik fagbakgrunn. Elevene er én dag i uken på skolegården og de resterende dagene på sin ordinære hjemskole.

Grimstad kommune og Stiftelsen Hommedal Skolegård har i samarbeid med NORCE gjennomført et FoU-samarbeid i perioden 2020–2022. Prosjektet er finansiert av Prosjektskjønnsmidler av Statsforvalteren i Agder samt omdisponerte midler fra Sparebankstiftelsen Sør. Målsettingen med forskningsprosjektet har vært å fremskaffe kunnskap om elevenes erfaringer med et slikt alternativt opplæringstilbud, og hvilke konsekvenser dette medfører for elevenes skolehverdag og deres evner til å gjennomføre resten av skoleuken på deres nærscole. Foreldres og kontaktlæreres erfaringer med eventuelle endringer hos elevene som får et slikt opplæringstilbud, er også i fokus i forskningen. Da foreldresamarbeid er svært sentralt rundt elever som har utfordringer i skolen, så har forskningsprosjektet forsøkt å bidra inn i arbeidet med videreutvikling av tiltak for varig brukermedvirkning og kontinuerlig forbedring av skoletilbudet.

Dette følgeevalueringsprosjektet har hatt en målsetting om å utforske de ulike involverte aktørenes erfaringer med tilbudet over tid, for derigjennom bistå med innspill til videreutvikling av tilbudet, samt dokumentasjon av erfaringene ved oppstart og drift av tilbudet de to første årene. Elevenes erfaringer og stemmer er spesielt vektlagt i dette prosjektet. Analysene baserer seg på data fra:

- Individuelle intervju med elever
- Individuelle intervju med elevenes foresatte
- Individuelle intervju med elevenes kontaktlærere/assistenter
- Gruppeintervju med ansatte på Hommedal skolegård
- Gruppeintervju med ansatte i skolesektoren i Grimstad kommune
- Feltnotater fra besøk på Hommedalskolegård

- Notater fra gruppesamtaler med elevene
- Brukerundersøkelse med foresatte
- Brukerundersøkelse med skolens kontaktpersoner
- Dialog og møter med prosjektledelse
- Sentrale dokumenter

Det empiriske materialet er omfattende og rikt til å være en relativt liten studie. Hovedproblemstillingene som har vært førende for forskningen og rapporten har vært:

H1: Hvordan opplever elevene tilbudet på Hommedal skolegård, og hvordan påvirker dette tilbudet deres skolehverdag og deres evne til å gjennomføre skoleuken

H2: Hvordan kan Hommedal skolegård sikre varig brukermedvirkning og kontinuerlig forbedring av sitt tilbud?

Resultatene av følgeevalueringen viser at både elever og deres foresatte har hatt svært gode erfaringer med tilbudet på Hommedal skolegård. Hovedvekten av elevene trives godt og forteller at de gleder seg til skoledagen på Hommedal. Flere forteller at de har fått nye venner, og at det er godt med en dag der de får gjøre andre ting enn det de gjør på den vanlige skolen. Dette handler mye om at de får være i aktivitet, de får gjøre praktiske oppgaver, være med dyr m.m. Foresatte forteller om endringer som at barnet er mer glad, har mer å fortelle etter skoledagen, er mer rolig, mindre medisinerbruk, lettere å få opp om morgenen m.m. De skoleansatte opplever tilbudet som svært positivt for sine elever, men er mer usikre på overføringsverdien av det faglige utbyttet for elevene. Likevel er de positive, da de mener at det for mange av elevene handler om å få en positiv og god dag, der de opplever mestring og glede. Noen kan fortelle om endringer i atferd på skolen etter at elevene har begynt på Hommedal skolegård. Det er likevel vanskelig å isolere effekten av tilbudet, da både modning og eventuelle andre tilbud i elevenes skolehverdag vil påvirke elevene og deres atferd og utvikling.

Erfaringene gjennom to år har vist at det er viktig å arbeide for et noe tettere samarbeid med elevenes skoler om elevenes helhetlige opplæringstilbud. Gode rutiner rundt dette er på plass, men informasjonsdeling og kommunikasjonsrutiner kan utbedres noe mellom skolene og skolegården. Et godt samarbeid her er noe elevene kan profitere på. Også god og jevn kommunikasjon med foresatte har i prosjektperioden vist seg å være hensiktsmessig. Foresatte har sitt hovedsamarbeid med elevenes skoler, men det er likevel en fordel for elevene om det er noe kontakt mellom Hommedal skolegård og foresatte. Hommedal skolegård har derfor iverksatt «informasjonsmail» hver niende uke, som inneholder informasjon om hvilke faglige temaer elevene skal gjennomgå de neste ukene. Denne mailen sendes både til elevenes foresatte og deres kontaktlærere. Videre har Hommedal skolegård gjennomført brukerundersøkelser i prosjektperioden. De ansatte på Hommedal skolegård har fått gode tilbakemeldinger på disse tiltakene. Det anbefales å fortsette med disse tiltakene i det videre arbeidet.

Den samlede empirien fra prosjektet viser at Grimstad kommune har fått etablert et virkningsfullt tilbud til en sårbar gruppe elever med særlige behov i sin kommune gjennom etablering av Hommedal skolegård. De gode erfaringene sammenfaller med erfaringer fra andre gård-skole-tilbud i Norge, samtidig så har Grimstad kommune en styrke i at skoleansatte i ulike roller i kommunen virker å se mulighetene et slikt tilbud kan gi denne elevgruppen i grunnskolen. Tilbudet virker å møte et behov som de i lengre tid har hatt utfordringer med å møte, samtidig som de klarer å være fleksible på justeringer og løsninger for å møte ulike aldersgrupper, kjønn og behov m.m. Hommedal skolegård blir sett på som et supplement til fellesskolen, og inngår dermed i Grimstad-skolen sitt helhetlige tilbud til alle elever i kommunen. Vi mener å kunne argumentere for at denne fleksibiliteten – både i tilbudet overfor elevene på Hommedal skolegård – men også i kommunens skoletilbud, er sentralt for å møte de utfordringene som enkelte elever har i skolen. Erfaringer i prosjektet har vist at Hommedals skolegård klarer å møte en elevgruppe som tidligere var vanskelig å gi et egnet tilbud, og de har fått bidra til en positiv utvikling hos flere av disse elevene.

1. Innledning og bakgrunn

Formålet med dette forskningsprosjektet har vært å dokumentere erfaringer elevene, deres foresatte, ansatte ved hjemskolen og Hommedal skolegård (HS) har fått i oppstartsperioden 2020–2022. Kunnskapen som kommer ut av denne forskningen kan gi grunnlag for en vurdering av HS sitt bidrag og supplement til det kommunale skoletilbudet, men kan også være et innspill i en kontinuerlig prosess i å forbedre og fornye tilbudet.

Bakgrunnen for etablering av HS, er Grimstad kommune sitt ønske om å møte et behov for tilpasset opplæring for en mindre gruppe av elever som har særlig behov for det. Og på denne måten bidra til å forebygge fremtidig frafall fra skolen ved å bistå disse elevene i tett dialog med deres foresatte.

Grimstad kommune fattet den 17. juni 2019 vedtak om at de ønsket å omgjøre Hommedal Prestegård til en skolegård i tråd med modellen fra Abildsø¹ gård, som tilhører SkoleGårdSentralen (SGS). Hommedal Skolegård ble etablert som en ideell stiftelse som Grimstad kommune kjøper pedagogiske tjenester fra. Elever i grunnskolen (1.–10. trinn) som kvalifiserer for et spesialpedagogisk opplæringstilbud, kan søke om plass på HS én dag i uken. Resten av uken går de på sin vanlige hjemskole. Det er Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) i Grimstad, som sammen med skolene foretar utvelgelsen av hvilke elever som får tilbud på HS. Grimstad kommune har 13 barne- og ungdomsskoler som kan benytte seg av det alternative skoletilbudet på Hommedal.

Det finnes noe forskning som viser gode erfaringer med tilpassede tilbud på gårdsbruk overfor ulike elevgrupper, se kapittel 2, men det er begrenset med forskning på gård–skole-samarbeid i en norsk kontekst, og spesielt overfor elever i grunnskolen. Forskning på erfaringer og konsekvenser av tilbudet som etableres på HS er derfor svært relevant for Grimstad kommune, men også for andre kommuner som trenger innspill til alternative tilpasset opplæringstilbud. Følgforskningen fra NORCE er finansiert av Statsforvalteren i Agder, og fra Stiftelsen Hommedal Skolegård med omdisponerte midler fra Sparebankstiftelsen Sør.

1.1 Hommedal skolegård

HS var tidligere prestegård i Landvik. Grimstad kommune har i nært samarbeid med Stiftelsen Hommedal skolegård opprettet gården som en alternativ opplæringsarena. HS er en selvstendig ideell stiftelse som skal tilby et utvidet tilbud til alle elever i grunnskolen i Grimstad kommune. Stiftelsen har som formål å forebygge frafall i

¹ <https://skolegardsentralen.no/>

Grimstad-skolen. HS tilbyr et alternativt opplæringstilbud tre dager i uken, fordelt på små, mellom- og ungdomstrinnet. Plassene på gården kjøpes av den enkelte skole.

Omgivelsene på gården

HS har flere hus og en låve med snekkerverksted på tunet. I tillegg er det noen sauer, hund og høner på gården. Gården ligger midt i et vakkert landbruksområde, med dyrket mark på alle sider, samt nærhet til skog. Det er ikke drift på gården, men daglig leder har en målsetting om å få iverksatt eplesaft-produksjon på gården, samt utleie av lokaler til ulike formål. I juni 2022 plantet de 200 epletrær på HS, og de har kjøpt inn eplepresse for dette formålet.

Hommedals målsetting

HS har følgende målsetting:

På Hommedal skolegård leggers det til grunn at alle har lik verdi. Verdien ligger i hvem eleven er og ikke hva eleven gjør. Alle som kommer til Hommedal skolegård skal oppleve å møte aksept for den de er. På Hommedal skolegård er det rom for alle dager, de lyse og de grå. De voksne vil vise glede over å tilbringe dagen sammen med nettopp dem. På Hommedal skolegård vil det bli lagt til rette for at elevene skal få oppleve mestring. (Grimstad kommune, 2021).

1.2 Regelverk for bruk av alternative opplæringsarenaer

Retten til tilpasset opplæring (TPO) gjelder alle elever i den norske skolen, og er lovfestet i Opplæringsloven § 1 (1998). Målsettingen med TPO, er å sikre at den enkelte elev får en opplæring i tråd med evner og forutsetninger. Spesialundervisning er en del av den tilpassede undervisningen (Utdanningsdirektoratet, 2022). Både fellesskolens tradisjoner og lovverket knyttet til opplæring, er basert på prinsippene om inkludering, likeverd og tilpasset opplæring, som innebærer at alle elever skal inkluderes og tilhøre et klassefellesskap (Opplæringslova, 1998; Utdanningsdirektoratet, 2010). Samtidig åpner lovverket opp for bruk av alternative læringsarenaer, som betegnes som at en eller flere elever får deler av sin opplæring på et annet sted enn på skolens område. Leirskole, bedrifter og bondegårder er eksempler på alternative læringsarenaer (Utdanningsdirektoratet, 2010, s. 1).

Det er en begrenset adgang for skoleeier å ta i bruk alternative læringsarenaer (jf. opplæringsloven § 2-3), og bruken reguleres gjennom opplæringsloven (1998) og Utdanningsdirektoratets rundskriv (2010). Elever som kvalifiserer for spesialundervisning etter Opplæringsloven § 5-1 kan få et slikt tilbud, og det skal være hensynet til eleven (barnets beste) som skal være det avgjørende argumentet (jf. FN's barnekonvensjon, 1989). Rektor på elevenes skole er ansvarlig for elevenes opplæring, og det skal fattes

vedtak om spesialundervisning og individuell opplæringsplan (IOP) for den enkelte elev (Utdanningsdirektoratet, 2021).

1.3 Forskningens mål og problemstillinger

Tidligere norske evalueringsrapporter blant lærere og tjenesteleverandører (bøndene) fremhever positive resultater på læring og sosiale ferdigheter for elevene med tilpasset opplæring på gårdsbruk (Andreassen og Grimsæth, 2007, Grimsæth, 2016). Erfaringer med gårdsbaserte tjenester for marginaliserte ungdommer synes å være like i andre europeiske land (Hassink et al., 2017). I dette forskningsprosjektet er oppmerksomheten rettet mot elever fra hele grunnskolen 1.–10. trinn. Dessuten er forskningen rettet mot foreldresamarbeidet, noe som i liten grad har vært tematisert tidligere. Samarbeid med foreldre til elever som har ulike utfordringer er svært sentralt, og ofte kan mange føle at de ikke blir tatt godt nok med på råd.

Målsettingen med forskningsprosjektet er å fremskaffe kunnskap om elevenes erfaringer med et slikt alternativt opplæringstilbud, og hvilke konsekvenser dette medfører for elevenes skolehverdag og deres evner til å gjennomføre resten av skoleuken på deres nærscole. Foreldres og kontaktlæreres erfaringer med eventuelle endringer hos elevene som får et slikt opplæringstilbud, er også i fokus i forskningen. Da foreldresamarbeid er svært sentralt rundt elever som har utfordringer i skolen, så tar forskningsprosjektet sikte på å videreutvikle tiltak for varig brukermedvirkning og kontinuerlig forbedring av skoletilbudet.

1.3.1 Hovedproblemstillinger og underproblemstillinger:

Forskningsprosjektet har to hovedproblemstillinger, med til sammen fem underproblemstillinger:

H1: Hvordan opplever elevene tilbudet på HS, og hvordan påvirker dette tilbudet deres skolehverdag og deres evne til å gjennomføre skoleuken?

H1.1 Hvordan erfarer elevene sin skolehverdag før og etter de har fått et skoletilbud på HS?

H1.2 Hvordan erfarer foresatte sine barns trivsel og mestring av deres skolehverdag før og etter deres barn har fått et skoletilbud på HS?

H1.3 Hvordan erfarer lærerne elevenes motivasjon for læring og generell trivsel/mestring av skolehverdagen før og etter elevene har fått skoletilbud på HS?

H2: Hvordan kan HS sikre varig brukermedvirkning og kontinuerlig forbedring av sitt tilbud?

H2.1 Hvordan tilrettelegger skolegården og hjemskolen for samarbeid og involvering av elevene og deres foresatte i elevenes skoletilbud på HS?

H2.2 Hvordan videreutvikle og bruke etablerte verktøy som «elev-logg» og «dialog-guide for foreldre» for å sikre brukermedvirkning og kontinuerlig forbedringsarbeid?

1.3.2 Rapportens oppbygning

Denne rapporten er disponert som følger: I kapittel 2 gis en kort oversikt over relevant litteratur om gården som alternativ læringsarena og erfaringer med gårdsbaserte tjenester for elever i grunnskolen. Evalueringens metode og design beskrives nærmere i kapittel 3. I de påfølgende tre kapitlene vil våre data være i fokus. Kapittel 4 omhandler det faglige tilbudet på Hommedal skolegård, besvart gjennom stemmene til de ansatte på gården og nøkkelinformanter fra hjemskolene og PPT, mens kapittel 5 beskriver elevenes erfaringer, understøttet av foreldres og skoleansattes perspektiver. I Kapittel 6 vies plass til skolegårdens betydning i Grimstad kommune. Siste kapittel er et diskusjonskapittel hvor vi også ønsker å komme med noen anbefalinger for veien videre.

2. Litteratur og relevant forskning

Bruk av samvær med dyr og natur for å fremme læring og god helse, har lange tradisjoner både i Norge og internasjonalt (Sempik et al., 2010). Det samme gjelder bruk av gårdsbruk som en arena for arbeid og læring overfor forskjellige brukergrupper (Hassink & van Dijk, 2006). Tjenesteutvikling tilknyttet bruk av landbruk og natur, har blitt utviklet de siste 30–40 årene både i Norden og i Europa, og begrepene *Green Care*, *Farming for Health* og *Social Farming* er betegnelser på dette fenomenet internasjonalt (Steigen et al., 2015). I Norge er *Inn på tunet* (IPT) det nasjonale begrepet på naturbaserte tjenester (Landbruks- og matdepartementet & Kommunal- og regionaldepartementet, 2012), og er definert som «tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstjenester på gårdsbruk. Tjenestene skal gi mestring, utvikling og trivsel. Aktivitetene i tjenestetilbudet er knyttet opp til gården, livet og arbeidet der» (Kommunal- og regionaldepartementet & Landbruks- og matdepartementet, 2013, s. 7). Gårdsbruk utenfor den nasjonale IPT-ordningen kan også levere tjenestetilbud til skoleelever, og SkoleGårdSentralen (SGS) er et eksempel på dette. Innenfor dette konseptet blir nedlagte prestegårder² brukt til skolegårder i regi av privatpersoner eller stiftelser, som samarbeider med kommune eller skoler i kommunen om opplæringstilbud på gårdsbruk. Det overordnede formålet med disse tilbudene er å forebygge frafall fra skolen.³

Det er begrenset med forskning på bruk av gården som læringsarena i en norsk kontekst, men tidligere norske evalueringsrapporter av lærere og tjenesteleverandører (bøndene), fremhever positive resultater på læring og sosiale ferdigheter med bruk av tilpasset opplæring på gårdsbruk (jf. Andreassen og Grimsæth, 2007; Nergård & Verstad, 2004). Grimsæths (2016) litteraturstudie av norske og internasjonale studier av pedagogiske tiltak på gård, indikerer at bruk av gården som læringsarena, kan styrke elevers motivasjon, øke læringsutbyttet og fremme danning og identitetsbygging. Grimsæth (2016) påpeker også at bedre resultater oppnås, dersom lærerne på skolen engasjerer seg i elevenes opplæring på gårdene, og dersom det elevene lærer på gården blir inkludert i opplæringen på skolen. En finsk studie (Smeds et al., 2015) fant at elever på 11 år, viste signifikant bedre faglige resultater når de fikk studere et spesifikt tema som ga dem førstehåndskunnskap i et gårdsmiljø. Mens Andresen (2011) i sin masteroppgave, fant at når det gjaldt den naturfaglige læringen for elever på 4. trinn i et gårdstilbud, var det et potensiale for utvikling. Hun peker i sin studie på behovet for et mer helhetlig undervisningsopplegg, med et integrert for- og etterarbeid med faglig læringsfokus fra alle parter. Dette viser at måten det faglige opplegget på gård–skole-tilbudene blir lagt opp på, og samarbeidet mellom gård og skole, er av betydning.

² Opplysningsvesenets fond <https://ovf.no/prestebolig>

³ <https://skolegardsentralen.no/>

Andresen (2011) fant videre at bruk av gården som pedagogisk ressurs for elevene på 4. trinn var et verdifullt og positivt innslag i elevens opplæring, og tilbød et variert innhold som ga elevene variert kompetanse, samt bidrog til motivasjon og glede. Tilbudet ble sett på som et kjærkommet avbrekk i skolehverdagen. En amerikansk studie (Filfolt et al., 2018) fant at elevene gjennom tilbudet på gårdene fikk positive relasjoner og styrket sine sosiale ferdigheter. Dette er interessante funn å se i sammenheng med Jahnsen et al. (2009) fra Lillegården kompetansesenter i Norge, som i sin kassustudie av ulike deltidstiltak i norske skoler (inkl. gårdsbaserte deltidstiltak), fant at elevenes deltakelse i slike deltidstiltak ikke fikk negativ betydning for elevenes status og rolle i skolen. Dette er viktige funn å se i sammenheng med at noen norske studier viser at opplæring utenfor ordinær klasse kan oppfattes som segregerende (Flem et al., 2007; Haug, 2017a; Markussen et al., 2009; Nordahl et al., 2018). Arnesen et al. (2022) finner i sin studie av erfaringene til kontaktlærere, andre skoleansatte og gårdbrukere, at inklusjon i små fellesskap på gården kan være et viktig supplement til inkludering i basisklassen, som en utvidelse av tiltak som tilpasset opplæring i fellesskolen.

I opplæringstilbud på gårdsbruk er elevene mye ute i naturen og på områder tilknyttet gårdsbruket. En svensk kunnskapsoversikt, som ikke har sett på bruk av gårdsbruk i opplæringsøyemed, men som har sett på hva *ute-undervisning* betyr for elever i grunnskolen (Faskunger et al., 2018), finner blant annet at elever med ute-undervisning utvikler bedre selvtillit, bedre selvkontroll og impuls kontroll, kreativitet og samarbeidsevner m.m.

Vi ser av dette at det eksisterer en del relevant forskning som bidrar med noe innsikt og kunnskap i bruk av gården og ute-arenaer overfor elever i grunnskolen. Samtidig er det lite forskning på elevenes, foresattes og kontaktlæreres erfaringer ved bruk av et opplæringstilbud som Hommedal skolegård representerer. Det er få tilbud innenfor SkoleGårdSentralen, og forskning på elevers erfaringer med et slikt tilbud og om et slikt tilbud medfører endringer i deres skolehverdag, kan gi viktig kunnskap og innsikt i betydningen av å tilby en slik alternativ opplæringsarena for elever i grunnskolen.

3. Metodisk tilnærming og datatilfang

I en prosjekttilnærming som dette vil forskerne følge brukernes erfaringer med tilbudet som et før- og etter perspektiv. Forskerne vil også komme med innspill til videreutvikling av tilbudet, og dokumentere andre erfaringer fra tiltaket. De økonomiske rammene for forskningsaktiviteten har medført en prioritering til noen avgrensede prosjektperioder med datainnsamling, observasjon og dialog.

Vi har benyttet kvalitativ metode gjennom dokumentanalyse, feltarbeid, individuelle intervju og gruppeintervju (Kvale, 2001; Ryen, 2012; Thagaard, 2013).

Datatilnærmingen har videre vært seks-delt: 1) Gjennomgang av prosjektdokumenter, 2) Feltarbeid på Hommedal skolegård, 3) Individuelle intervjuer med elever, foreldre, kontaktlærer/assistent (20 stk.), 4) Gruppeintervjuer med ansatte på Hommedal skolegård (2 stk.), gruppeintervju med rektorer, lærere og PPT (1 stk.), 5) Gruppesamtaler med elever, gjennomført av de ansatte ved Hommedal skolegård og 6) Tilgang til resultater fra brukerundersøkelse med foresatte og skolens kontaktpersoner, også denne gjennomført av ansatte ved Hommedal skolegård.

Datainnsamlingen foregikk i tre faser:

Første fase startet høsten 2020, fra før oppstart av skoletilbudet på Hommedal. Vi gjennomførte da intervjuer med elever, deres foresatte og deres kontaktlærere/assistent. Her var målsettingen å kartlegge informantenes forventinger til tilbudet, og situasjonen til den enkelte eleven.

Andre fase av datainnsamlingen ble gjennomført våren 2021, og bestod av besøk på Hommedal Skolegård (HS) med intervjuer av elever og gruppeintervju med ansatte på HS. Formålet med intervjuene av elevene var å avdekke hvordan de opplevde tilbudet på gården, og om de opplevde at de fire andre skoledagene var annerledes når de hadde en slik dag på HS i uken. Videre ble foresatte og kontaktlærere/sosiallærere tilknyttet disse elevene intervjuet. Hovedfokuset i disse intervjuene var hvordan de opplevde skolesituasjonen for sitt barn/sin elev, og hvilke forventinger de hadde til skoletilbudet på HS for den aktuelle eleven. Under besøket på gården deltok vi også som observatører på en del av skoledagen for å få et inntrykk av hvordan elevene hadde det på gården, hva de gjorde og hvordan opplegget ble gjennomført.

Som en oppfølging av denne datainnsamlingen ble det i en fase tre, våren 2022, gjennomført et gruppeintervju med de ansatte på HS og et gruppeintervju med skoleansatte og PPT. Formålet med gruppeintervjuene var å utdype noen av temaene og perspektivene som var kommet frem i de tidligere intervjuene (i fase en og to), og for å sikre et godt før- og etter bilde av tilbudet. Dessuten var det et ønske å få kunnskap om

erfaringene som både kommunen, hjemskolen og PPT hadde av tilbudet. I tillegg til disse gruppeintervjuene ble det våren 2022 gjennomført gruppesamtaler med elevene på HS. Disse ble gjennomført av ansatte ved HS, ved at de stilte fire spørsmål som vi i prosjektsamarbeidet hadde planlagt på forhånd. En ansatt skrev ned elevenes svar, som i anonymisert form inngikk i forskernes datamateriale. Formålet med disse gruppesamtalene med elevene, var å få flere elevstemmer inn i empirien til forskningsprosjektet. Valget med å bruke ansatte på denne måten, var med tanke på at elevene allerede hadde en relasjon til dem, og gjerne i større grad ville dele sine erfaringer. Det ble også foretatt en brukerundersøkelse blant de foresatte og skolens kontaktpersoner.

Forskningsaktivitetene i prosjektet skisseres i tabellen under (tabell 1).

Tabell 1: *Forskningsaktiviteter i prosjektet 2020–2022*

Forskningsaktivitet	Anledning/innhold	Antall/tidspunkt
Gjennomgang av prosjektdokumenter	Kommunale vedtak Relevant forskning Fagplaner	Løpende
Individuelle intervju 2020	Elever før oppstart Foresatte før oppstart Kontaktlærere/assistenter før oppstart	3 stk. 3 stk. 3 stk.
Individuelle intervju 2021	Elever etter 7 mnd. Foresatte etter 7 mnd. Kontaktlærere/assistenter etter 7 mnd.	3 stk. 4 stk. 4 stk.
Deltakende observasjoner 2021	I forbindelse med intervju av elevene etter 7 mnd. i tilbudet	4 stk.
Gruppeintervju 2021 og 2022	Ansatte på Hommedal skolegård Ansatte i skoler, PPT	4. stk. etter 7 mnd. og 2 år 8 stk. etter 2 år
Gruppesamtaler 2022	Med elevene i små grupper. (Gjennomført av de ansatte på HS)	28 elever i 9 gr. etter 2 år
Brakerundersøkelse 2022	Gjennomført av Hommedal skolegård	Foresatte 27 stk. Skolens kontaktpersoner 5 stk.

Prosjektet er meldt til Norsk Senter for Forskningsdata (NSD)⁴, og nødvendige etiske refleksjoner er etterfulgt i arbeidet. Prosjektet har ikke innhentet data av sensitiv karakter.

Koronapandemien, som har vart i hele perioden dette forskningsarbeidet har pågått (2020–2022), medførte smittevernkrav på driften av skoletilbudet på Hommedal, men har i mindre grad påvirket datainnsamlingen og forskningsaktivitetene. Enkelte av intervjuene med foresatte og kontaktlærere ble imidlertid gjennomført via TEAMS på grunn av den pågående pandemien.

3.1 Intervju

Både individuelle intervju og gruppeintervju ble inkludert i arbeidet da intervju som datainnsamlingsmetode gir mulighet til å gå mer i dybden på en problemstilling (Kvale, 2001; Ryen, 2012; Thagaard, 2013). Intervjuguidene ble utarbeidet på bakgrunn av en gjennomgang av prosjektdokumenter, sentral litteratur, samt erfaringsbasert kunnskap i forskerteamet om tematikken. Det ble benyttet en semistrukturert intervjuguide i samtlige intervjuer, som gir rom for at også andre tema som intervjupersonene selv tar opp kan utdypes (Kvale, 2001; Ryen, 2012; Thagaard, 2013). To forskere deltok på gruppeintervjuene og på de fleste individuelle intervjuene. En forsker intervjuet, mens den andre tok notater fra samtalen samt supplerte med spørsmål. Det er benyttet håndskrevne notater. Intervjuene med elevene tok fra 15–30 minutter, med foresatte og kontaktlærere tok intervjuene cirka en time, mens fokusgruppeintervjuene tok 1,5 time.

3.1.1 Fire⁵ elev-case

Utvelgelse av intervjupersoner blant elevene ble foretatt av PPT-leder i Grimstad kommune, i samarbeid med foresatte og ansatte ved de ulike skolene. Det ble gjort et strategisk uttrekk for å sikre bredde i utvalget når det gjaldt; (1) utfordringer, (2) alder og (3) kjønn. Imidlertid, med et så lite antall intervjupersoner vil vi aldri kunne dekke det mangfoldet som elevgruppen representerer. Både foresatte, elever og deres kontaktlærere/sosiallærer/assistent samtykket til deltakelse i tråd med forskningsetiske retningslinjer.

For å få så brede data som mulig i hvert enkelt elev-case, benyttet vi datatriangulering (Jick, 1979; Mathison, 1988). Det vi si at vi i tillegg til å intervju eleven, intervjuet vi også foreldrene og kontaktlærer/sosiallærer/assistent på hjemskolen. Vi intervjuet disse informantene tidlig på høsten 2020, noen uker før elevene skulle starte opp på Hommedal skolegård, og på våren 2021 ca. 7 mnd. etter oppstart. I de individuelle intervjuene med de voksne informantene, fikk vi gode samtaler rundt elevens skolesituasjon før og etter tilbudet på Hommedal skolegård.

⁴ Fra 1.1.2022 er NSD en del av Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør

⁵ Fra start var det tre case, men ble utvidet til fire case våren 2021.

Å intervju barn krever mer av oss som forskere, og aldersspennet blant våre elev-informanter var stort. Dette innebærer at vi må klare å tilpasse oss det enkelte barn, noe som kan være krevende. En årsak til ett par av utfordringene vi møtte var at vi sannsynligvis hadde for kort tid sammen med elevene i forkant av intervjuet, til å skape en relasjon basert på tillit. Samtidig er det ikke lett for yngre barn å forstå hensikten med samtalen. Det varierte stort mellom elevene i hvilken grad de delte sine opplevelser og meninger rundt skoledagene på skolen, på Hommedal, fagene og trivsel med oss. Vi vurderer imidlertid at det er summen av dataene som er det viktigste i hvert enkelt case, og med tre ulike stemmer som reflekterer over våre spørsmål fra hvert sitt ståsted, opplever vi at dataene i hvert case er tilstrekkelig til vårt formål.

For å få flere elev-stemmer inn i vår empiri, valgte vi å innhente alle elevenes meninger gjennom gruppesamtaler sammen med ansatte på Hommedal skolegård våren 2022. Dette har supplert og fylt ut våre data knyttet til elev-stemmen i prosjektet. Gjennomføringen av dette metodiske grepet forklarer vi nærmere i pkt. 3.1.3.

3.1.2 Gruppeintervju

Det ble gjennomført to gruppeintervju med de ansatte på HS; våren 2021 og våren 2022 for å få frem deres erfaringer med oppstart og drift av skoletilbudet, samt eventuelle endringer i drift og samarbeid med foresatte og samarbeidsskolene. Videre gjennomførte vi et gruppeintervju med skoleansatte fra ulike skoler i kommunen og PPT våren 2022, for å få deres erfaringer med skoletilbudet på HS.

Hensikten med gruppeintervju som metode er at man skal få et datamateriale som kan si oss noe om hvilke forestillinger eller erfaringer deltakerne har om et utvalgt tema. Vi får også anledning til å følge meningsutvekslinger og argumentasjoner mellom deltakere. Et gruppeintervju vil selvsagt ikke samsvare fullt ut med sosiale sammenhenger hvor slike temaer vanligvis diskuteres, men gruppeintervju som metodisk tilnærming, vil likevel gi oss mulighet til innblikk i deltakernes forestillinger gjennom deres erfaringer og argumentasjon (Morgan, 1998; Repstad, 2007).

3.1.3 Gruppesamtaler med elevene

Basert på de to første intervjurundene med enkeltelever, vurderte vi at gruppesamtaler med elevene kunne være et hensiktsmessig metodisk grep, som muligens kunne gi en bredere elevstemme inn i forskingsprosjektet. NORCE og samarbeidsaktørene i FoU-prosjektet utarbeidet 4 spørsmål til elevene. Våren 2022 gikk ansatte på HS igjennom disse spørsmålene sammen med elevene, når de var samlet i sine faggrupper på gården. En ansatt stilte spørsmålene og en ansatt noterte ned det elevene svarte. NORCE fikk

tilsendt de anonymiserte svarene fra ansvarlig ved HS⁶. 27 elever deltok i disse elev-samtalene, og tilførte spennende og viktige data til følgeforskningen.

3.2 Brukerundersøkelser

Som tidligere nevnt så er HS etablert etter modell på Abildsø skolegård i Oslo. På Abildsø pleier de å gjennomføre en årlig brukerundersøkelse med foresatte til elever som er i tilbudet, og med skolens kontaktperson. Dette er en brukerundersøkelse om ser på elevenes skolemotivasjon, sosiale utvikling, læringsutbytte, trivsel og forventinger, og andre forhold de foresatte eller skolens kontaktpersoner vil ta opp. HS hadde et ønske om å gjennomføre en tilsvarende undersøkelse, og gjorde dette våren 2022. Denne ble gjennomført av daglig leder på HS, ved at han ringte og snakket med foresatte til elever ved HS, og noterte ned deres svar på spørsmålene. Skolens kontaktperson fikk tilsendt brukerundersøkelsen på e-post, og sendte sine besvarelser tilbake på e-post til daglig leder ved HS. NORCE fikk tilgang på anonymiserte resultater fra brukerundersøkelsene. De foresatte ga muntlig samtykke til at NORCE fikk tilgang på deres anonymiserte svar. På denne måten fikk vi inn gode og utfyllende data på foresattes og skolens kontaktpersoners erfaringer med et slikt alternativt skoletilbud overfor deres barn/elever. Dette utfylte intervjudataene.

3.3 Analysearbeid

Datamaterialet i prosjektet er mangfoldig og rikt. I analysearbeidet har vi hatt oppmerksomheten rettet mot hovedproblemstillingene:

H1: Hvordan opplever elevene tilbudet på HS, og hvordan påvirker dette tilbudet deres skolehverdag og deres evne til å gjennomføre skoleuken?

H2: Hvordan kan HS sikre varig brukermedvirkning og kontinuerlig forbedring av sitt tilbud?

Vi har analysert intervjuene, notatene fra gruppesamtalene med elevene og data fra brukerundersøkelsene og sammenstilt våre funn med utgangspunkt i følgende analysepunkter:

- 1) Det faglige tilbudet på Hommedal – organisering og videreutvikling
- 2) Elevenes erfaringer – sett fra elevenes, foresattes og kontaktlæreres perspektiv
- 3) Kvalitetsutvikling av tilbudet og foreldresamarbeid/skolesamarbeid

⁶ Denne konkrete fremgangsmåten var drøftet og avklart med NSD i forkant.

Disse analysepunktene er sammenstilt av hoved- og delproblemstillingene, samt med utgangspunkt i overordnet målsetting med forskningsoppdraget: å få frem elevstemmen i tilbudet, og erfaringer over tid. Begge forskerne som er ansvarlige for rapporten, har gjennomgått datamaterialet og sammenstilt funnene ut fra felles erfaringer med materialet. Funnene er også gjennomlest av noen av prosjektets samarbeidspartnere, som et ledd i valideringen av funnene.

En styrke i studien er at vi har intervjuet ulike informantgrupper tilknyttet tilbudet på HS, og på den måten innhentet erfaringer med tilbudet fra ulike perspektiv (triangulering). Dessuten har vi besøkt gården og deltatt i deler av opplegget sammen med elevene, som ga en bedre forståelse av konteksten for opplæringstilbudet, samt ga økt innsikt i erfaringene informantene delte og drøftet i intervjuene. En svakhet med studien er at utvalget av deltakere er relativt lite, og resultatene kan ikke generaliseres til en større populasjon.

3.4 Etiske vurderinger

Prosjektet er utviklet i tråd med de etiske prinsippene i Helsinki-erklæringen, og planleggingen og gjennomføringen av prosjektet er omfattet av etiske overveielser. Før oppstart ble prosjektet meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD, nr. 702171)⁷, som tilrådet at prosjektet ble gjennomført som beskrevet.

Innenfor forskningsetikken er barn ansett for å være en sårbar gruppe (Backe-Hansen, 2009). Med dette menes det blant annet at vi som forskere må tenke nøye igjennom hvilken situasjon vi setter barna i når de og deres foreldre samtykker til deltakelse i forskning. I dette prosjektet omhandlet det barn og unge fra ca. 7–15 år. Med bakgrunn i elevenes unge alder, vurderte vi det som en fordel at intervjuene ble gjennomført i kjente omgivelser for barna, og de ble derfor intervjuet på sine respektive skoler og på Hommedal skolegård. Intervjuene ble tilpasset barnas alder og modenhet. I informasjonsskrivene hadde vi også opplyst om at elevene kunne ha med seg en trygghetsperson under intervjuet. To av elevene valgte å benytte seg av denne muligheten i intervjuene med oss.

Det er benyttet et informasjonsskriv med samtykkeerklæring til elevene, elevens foresatte og de involverte fagpersonene. Informasjonsskrivene inneholdt tilstrekkelig informasjon for å sikre at deltakerne var kjent med målene og prosedyrene for prosjektet, og var tilpasset de ulike målgruppene. Da elevene var under 18 år, ble det innhentet samtykke både fra foresatte og fra elevene selv til elevenes deltakelse. Alle involverte personer i prosjektet måtte forplikte seg på konfidensialitet. I utviklingen av denne rapporten er

⁷ Fra 1.1.2022 er NSD en del av Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør.

dataene anonymiserte og behandlet i tråd med NORCE sine retningslinjer for databehandling. Personvern hensyn er ivaretatt.

4. Det faglige tilbudet på Hommedal – organisering og videreutvikling

Dette kapitlet omhandler det faglige tilbudet på Hommedal skolegård (HS), og hvilke erfaringer og endringer som er blitt gjennomført i løpet av de to første driftsårene. Kapitlet søker å svare ut den ene hovedproblemstillingen H2: *Hvordan kan HS sikre varig brukermedvirkning og kontinuerlig forbedring av sitt tilbud?* Data er hentet fra to fokusgruppeintervjuer med ansatte på HS våren 2021 og våren 2022, fra intervjurunden med foresatte og kontaktlærere våren 2020 og brukerundersøkelsen våren 2022.

Hovedtemaene vi vil dekke i dette kapitlet er *organiseringen* av skoletilbudet på HS og *videreutviklingen* av tilbudet som er gjennomført de to første driftsårene. Under temaet *organiseringen av skoledagen på gården* (4.1) vil vi presentere; målgruppe, ansatte, det pedagogiske opplegget på skolegården, og samarbeidet med foreldre og elevenes hjemskole. Under temaet *videreutvikling av tilbudet* (4.2) formidler vi erfaringer fra første driftsår, og gjennomførte endringer for videreutvikling av tilbudet i andre driftsår. Vi gir en sammenstilling av beskrivende data innenfor disse temaene, og forsøker samtidig å skissere noe av prosessen som har vært erfart av informantene disse to årene.

4.1 Organisering av skoletilbudet på gården

Skoletilbud på gårdsbruk kan organiseres og formaliseres på ulike måter. Det er her sentralt å få frem hvordan HS organiserer sitt tilbud rundt elevene i samarbeid med Grimstad kommune, de samarbeidende skolene og elevenes foresatte.

4.1.1 Målgruppen og tildeling av plasser

I Grimstad kommune er det 13 grunnskoler, og 12 av disse skolene har elever på HS pr. 2022. Elevene som kan få et slikt tilbud må ha enkeltvedtak om spesialundervisning og individuell opplæringsplan (IOP) (jf. 1.2). Det er stor spredning i hva som er elevenes utfordringer. En ansatt på HS forteller følgende om målgruppen for tilbudet: *«Det er for dem som av ulike grunner synes det er vanskelig i normalskolen, som sliter med utagering og skolevegning. De som trenger en annen opplæringsarena. Vi er mange voksne, og har tid til den enkelte».*

Elevene som fikk tilbud på gården, hadde ulike vansker og behov. Noen elever hadde utfordringer i skolen med utagering, «stygt språk», mer læremessige eller sosiale utfordringer, og andre igjen kunne være mer innesluttet eller slite med skolevegning.

Foresatte og elever kan i samarbeid med elevens skole søke om plass på HS. Søknadene kommer i prioritert rekkefølge fra de enkelte skolene til PPT-tjenesten i kommunen, som tildeler plassene. Første driftsår hadde HS 12 plasser til elever på småtrinnet (1–4. trinn),

12 plasser til elever på mellomtrinnet (5.–7. trinn) og 12 plasser til elever på ungdomstrinnet (8.–10. trinn). Disse tre elev-gruppene hadde hver sin ukedag på gården. Andre driftsår var det ingen søkere til småtrinnet. Skoleåret 2021-2022 fikk 33 elever på mellomtrinnet og ungdomstrinnet tilbud på gården. Dette året hadde HS flest elever fra mellomtrinnet, og disse elevene ble fordelt på to ulike dager. Ungdomsskoleelevene var samlet på gården en egen dag.

De to første årene fikk alle elevene som søkte om plass på Hommedal innvilget sin søknad. I intervjuene kommer det frem at de ansatte på HS er i tvil om det blir slik for det tredje skoleåret (2022–2023), da de forventer at søknadstallet vil øke. For den enkelte skole er det økonomien som styrer hvor mange elever de kan søke plass til pr. skoleår, da skolene betaler pr. elev i tilbudet.

4.1.2 De ansatte på Hommedal skolegård

Hommedal skolegård er både en stiftelse og et konkret gårdsbruk på Landvik i Grimstad kommune. Stiftelsen lønner ca. 3,5 årsverk, og har i tillegg to pedagoger ansatte i tilbudet. De utgjør til sammen 1 årsverk og er lønnet fra Grimstad kommune. Kommunen er også inne med en årlig materiell støtte på kr. 50 000,-. HS har også noen frivillige involvert i arbeidet, som er i tråd med modellen for SkoleGårdSentralen⁸. De ansatte på gården har ulik fagbakgrunn som; tømrer, barne- og ungdomsarbeider, sosionom, barnevernspedagog, politi og lærere. Det er de to pedagogene som har ansvaret for utviklingen av det pedagogiske tilbudet på HS, og har hovedkontakten med kontaktpersonene på de ulike skolene som har elever på HS. På gården bor det et bestyrerektepar, som er ansatt i tilbudet.

De ansatte har et stort engasjement for elevene de jobber med på HS, illustrert ved disse to sitatene:

Grunnen til at jeg jobber her er at jeg vil jobbe med elever som strever. Og her har du tid til å hjelpe dem. Det er verdens beste jobb, men den er tung.

Leste om HS og visste at jeg ville dette. Fikk jobben. Det har vært det beste året jeg har hatt noen gang. Hvorfor? Alle passer ikke inn i en ordinær skole. Jeg ble ofte satt sammen med spes.ped.-elever i skolen. Her kan jeg se en annen måte å jobbe med disse elevene på.

I tillegg til kommunens bidrag inn i ordinær drift av HS, har Sparebankstiftelsen Sør dekket inn øvrige driftsmidler for de første driftsårene. I henhold til prosjektplan er Sparebankstiftelsen Sør med på driftssiden ut året 2022, og stiftelsen må derfor etter hvert finansiere tilbudet selv gjennom salg av plasser til kommunen, og salg av andre

⁸ <https://skolegardsentralen.no/>

tjenester og produkter. Dette kan for eksempel være utleie av lokaler til selskaper, eplesaft-produksjon o.l.

4.1.3 Pedagogisk opplegg på skolegården

Det pedagogiske opplegget på HS er organisert etter modell fra Abildsø gård i Oslo⁹. På Hommedal skolegård deler de elevene inn i tre grupper: (1) mat og helse, (2) verksted, (3) natur- og gårdsliv. Det er to voksne på hver gruppe med 3-4 elever, og den ene voksne har ansvaret som gruppeleder. De to pedagogene sirkulerer mellom gruppene. Elevene er i de ulike «fag-gruppene» i tre uker, og så sirkulerer de til ny faggruppe. Det er utarbeidet eget faglig opplegg for de ulike samlingene, som elevene gjennomgår på gården jf. vedlegg 1. Elevene som har sin skoledag på gården begynner dagen med å spise frokost, så har de en felles samling før de går i sine grupper. De møtes igjen til lunsj, før de er sammen den siste tiden før dagen er over.

I tilbudet på HS blir det lagt vekt på en praktisk tilnærming til de faglige temaene. Elevene er mye ute på gården og nærliggende områder den skoledagen de er på gården. De ansatte på HS var klare på at det var viktig at elevene fikk erfare en god dag på Hommedal:

Viktig å få frem at de faktisk kan noe. Vi pakker inn [fag/teori] i praktiske gjøremål, med drypp av mestring. Større mulighet for å sikre mestring når vi er så tett på. Vi ønsker at de skal ha en bra dag når de er her.

Basert på gruppeintervju med de ansatte våren 2021, vil vi her gjengi oppsummert og sammenstilt informasjon om hvordan en skoledag på Hommedal skolegård er lagt opp for elevene:

Skoledagen på Hommedal begynner klokken 08.30-13.00 (mellomtrinn), 08.30-13.30 (ungdomstrinn). Da kommer både de voksne og elevene. De yngste elevene blir kjørt dit av foreldre, mens de eldste pleier å komme dit på egen hånd. Noen har gjerne skoletaxi. Om elevene kommer litt tidlig, er det en voksne der og tar dem imot. De kan få te, spille spill og legge fra seg telefonen mens de venter på å starte på skoledagen. Når alle elevene er kommet, så starter dagen med felles frokost. Noen frivillige pensjonerte ansatte har dekket på og laget til frokosten. De ansatte forteller at frokosten er:

... organisert slik at elevene venter med å forsyne seg til de har tur. Hyggelig samvær, samtale, sitter med bordet. De starter med å smøre niste til lunsj, da er de sultne. Så spiser de, og de venter til de får beskjed om at når kan de rydde. Sitter ca. 30 min med bordet.

Etter frokost har de SOFT-samling (sosial- og ferdighetstrening). Dette er en fellessamling som de har i en av de store stuene i hovedhuset. Her de tar opp ulike temaer som;

⁹ <https://www.abildso.org/mer-informasjon-skolegrd>

kjærlighet, mot, respekt, rettferdighet m.m. De voksne har denne samlingen, og tanken er at de skal kunne sitte sammen og gjerne snakke litt om temaet som blir presentert. Samlingen avsluttes med en lek eller en øvelse.

Etter SOFT-samlingen, deles elevene inn i de tre gruppene: (1) mat og helse, (2) verksted, (3) natur- og gårdsliv. Gruppesamlingene starter med å gå igjennom den faglige leksjonen for det de skal jobbe praktisk med denne dagen. Målet er at de skal få lest litt. Gjennomgang av leksjonen kan ta inntil 15 min. De ansatte forteller at det ikke alltid fungerer at elevene leser, og da leser de voksne. Noen ganger dropper de leksjonene og går rett over på de praktiske oppgavene. En leksjon kan være en innføring i hvordan de skal lage en matrett, ingredienser m.m.

Klokken 11.30 er det logg-skriving. Da tegner elevene også. De fleste elevene skriver denne loggen, eller de får hjelp av de voksne. Loggen elevene skriver får de med seg hjem når skoleåret er over. Etter loggskrivning er det lunsj, og da legger de ulike gruppene frem hva de har gjort for de andre. De bruker ca. 5 min hver per gruppe, og de forteller litt om hva de har gjort denne dagen og gjerne viser hva de har laget. De aller fleste elevene deltar, men ikke alle sier noe. En ansatt forteller: «*Men jeg synes denne biten går lettere og lettere*».

Etter lunsj har de felles lek ute, eller møter individuelle behov som for eksempel å gå tur med hunden o.l. før elevene blir hentet/reiser hjem.

De dagene de har de yngste elevene (småtrinnet) er på gården, har de litt færre overganger, og et litt mer lekbasert opplegg. Det er viktig at opplegget er forutsigbart for elevene.

Grimstad kommune presenterer HS på følgende måte på sin nettside:

Gården med sine bygninger og natur gir en fantastisk mulighet til å gi barna en praktisk og spennende tilnærming til teorien. Hos elevene som strever med skolehverdagen, er det ofte langt mellom mestringsopplevelsene. Gjennom praktiske leksjoner, som er forankret i læreplanverket for grunnskolen, vil det legges til rette for at elevene skal få oppleve mestring. (Grimstad kommune, 2019)

Dette er en beskrivelse som sammenfaller godt med våre observasjoner på gården.

Under følger et utdrag av vårt feltnotat som ble skrevet basert på vårt besøk på gården i april 2021:

Hommedal skolegård ligger naturskjønt til på Landvik. Avskjermet. Rolig. Skog og åkere som nærmeste nabo. Tømmerveier, egnet til fine gåturer og kjøreturer. Stier langs jordene. To hunder, to sauer og 10 høns er på gården. To større boliger, presteboligen og kårboligen til vertskapet, ligger der, i tillegg til en låve, hvor det blant annet er et snekkeri.

Ute fins det også en grillplass hvor ved er stablet opp. Det hører et lite skogsareal til prestegården hvor en kan ta ut noe skog som kvernes til bark. Barken skal brukes mot ugress i en liten kjøkkenhage som lages denne våren. Her er det ronser, hengekøye og basketballkurv, og masser av rom for fri og kreativ lek.

Det pedagogiske tilbudet til elevene på Hommedal gis blant annet i presteboligen. Et koselig innemiljø i gammel boligstil, mange små rom til ulike aktiviteter. Oppusset og trivelig. I tillegg er pedagogisk opplegg også knyttet til aktiviteter utenfor, i snekkeri/låve, i kjøkkenhage og skog og generelt på utearealet.

Tidsrammen for dagen er fra 08.30–13.00/13.30. Riktignok får vi høre at flere av elevene kommer mellom klokka 08.00 og 08.30. Da kan de få en kopp te, spille litt spill etc. Frokost, ca. 30 min, smøring av nistepakke er første aktivitet. Så SOFTen, hvor elevene samles med to av de voksne. Her fokuserer de på sosialisering, det å sitte stille og være sammen. Det tok nesten en time. Det var en fin opplevelse for oss å observere. Elevene klarte godt den utfordringen. De voksne var flinke til å se elevene og få dem til å delta. Så gikk elevene til gruppene hvor de også har leksjoner.

Barna virket rolige, ingen utagering. Hva betydde det at vi var der? Ingenting, kanskje. De var veldig åpne for oss. En fin bukett barn, som viste tillit. De synes å trives svært godt.

4.1.4 Samarbeid og kommunikasjon med foresatte

I det første gruppeintervjuet med de ansatte på HS kommer det frem at deres kontakt med elevenes foresatte var individuell og ulik fra foreldre til foreldre. Dette hang i stor grad sammen med alder på barna og hvilke utfordringer de hadde. De foreldrene som leverte eller henter barna sine på gården, fikk de ofte snakket med i hentesituasjonene. Dette gjaldt i hovedsak foresatte til elever på småtrinnet. I intervjuet fortalte de at de hadde ringt alle foresatte før jul, og da var det første gang de snakket med noen av elevenes foresatte. Ellers fortalte de ansatte, at av og til ringer noen foreldre dem for å spør om ulike ting. De ansatte synes det er fint å kunne gi tilbakemeldinger til foreldre om framsteg som barna tar. De ansattes erfaringer stemmer overens med det foresatte fortalte oss i intervjuene våren 2021 om deres kommunikasjon med HS – her illustrert med følgende foreldre-sitater:

Det er brev og telefon og de [ansatte] kommer alltid hen og snakker med oss når vi henter han. De er veldig imøtekommende.

Det er egentlig veldig lite kommunikasjon. I starten ble en del lagt på FB om selve tilbudet. Men ikke noe om hva de har lært i dag.

Hva hun gjør hver dag får vi vite av assistenten hennes, [navn på assistent]. Hun sender en melding, med bilde, om hva de har gjort og holdt på med. Hun ringer også hvis det er helt spesielt.

Jeg har kjørt han dit en gang. Truffet noen, men ikke alle, men jeg snakker ofte med [navn på ansatt], en som jobber på gården. Hun pleier ofte å ringe meg – før når han hadde gjort noe galt, men nå ofte ellers også for å fortelle hvordan det går. [...] Nei, tror bare hun tenker at det er ok å fortelle foreldre når det går bra også.

I gruppeintervjuet 2021 reflekterer de ansatte på HS over kontakten de hadde med elevenes foreldre, og ble enige om at det var en fordel om de klarte å sikre en mer jevn kontakt med alle foresatte, og at de fikk snakket med dem før ringerunden før jul. De ansatte fortalte også at de hadde et ønske om å få til foreldredag, julemarked og sommeravslutning, men at dette hadde de ikke fått realisert det første driftsåret. Grunnene til dette er var både at det var første oppstartsår, men også på grunn av alle begrensningene med koronapandemien.

Intervjurunden med foresatte våren 2021 bekreftet de ansattes beskrivelse av foreldresamarbeidet. Noen hadde tettere kontakt med de ansatte på gården enn andre. Dette kunne være personavhengig, men også knyttet til konkrete forhold rundt elevene. Foresatte ga uttrykk for at de kunne tenkt seg litt mer informasjon om tilbudet, og litt mer kontakt med de ansatte, men var ikke misfornøyde med den kontakten de hadde.

4.1.5 Formelt samarbeid og kommunikasjon med elevenes skoler

I gruppeintervjuet med de ansatte på HS, og i de individuelle intervjuene med elevenes kontaktlærere/assistenter, var vi opptatt av å få avdekket hvilket samarbeid det var mellom skolegården og elevenes hjemskole.

Fra mye til lite informasjon om elevene før oppstart

De ansatte på HS fortalte at de det første skoleåret fikk de den sakkyndige utredningen på alle elevene, og at de hadde samarbeidsmøter med skolene.

Ved oppstarten i tilbudet ble det lagt vekt på at de ansatte fikk møte elevene, og at elevene fikk sett skolegården. Dette var grunnen til at elevene med foresatte ble invitert til å besøke gården før oppstart. Dette ble gjennomført både høsten 2020 og 2021. Ansatt ved HS forteller: «Vi får besøk av elevene før de kommer. Snakker med pedagogene. Noen ting må vi jo vite, for eksempel om de ikke kan lese høyt. Vi skal jo bli kjent med barna. Her

er de sammen med gruppen sin hele dagen». De ansatte hadde altså mye informasjon om elevene før elevene begynte på Hommedal det første året de startet opp. Dette var annerledes det andre driftsåret, da de ikke fikk den samme informasjonen om elevene:

Vi fikk i fjor en mappe på elevene. Sakkyndig vurdering og personlige opplysninger. I år fikk vi ikke det, hadde veldig lite på forhånd. Det har ikke gjort så stor forskjell. De [elevene] som er mest krevende har vi et formøte med [det vil si med skolen/kontaktlærer].

De ansatte forklarte denne endringen med utfordringer knyttet til deres tilgang på skolens system i 360¹⁰ m.m. Samtidig presiserte de at oppstarten med elevene likevel gikk greit, selv med mindre informasjon om elevene. Tett og god informasjon ble uansett sikret rundt de elevene der det var spesielt nødvendig.

Variierende og ulik kontakt mellom skolene og Hommedal skolegård

På spørsmål om hvem de ansatte på HS samarbeidet med på elevenes hjemskole, så svarte de ansatte at dette varierte fra skole til skole. Dessuten var det store forskjeller i hvor tett kontakt de skole-ansatte hadde med de ansatte på HS, slik denne ansatte fortalte: *«Veldig variabelt. Noen skoler er tett på, de med flest elever. [Navn på skole], mange telefoner med spes.ped. og kontaktlærer. Vi har ingenting formalisert».* HS og skolenes kontaktpersoner hadde ikke formalisert noen rutiner for samarbeid. Noen skoler/kontaktpersoner var tett på tilbudet til elevene de hadde ansvar for ved at de for eksempel ringte de på gården, fikk informasjon gjennom assistenter som fulgte eleven på gården osv., mens andre skoler hørte de ikke noe fra. Dette var også det inntrykket vi fikk fra intervjurunden med kontaktlærere og skole-ansatte, både før oppstart av tilbudet og etter 7 måneder med drift. Flere av de skole-ansatte hadde ikke kontakt med skolegården, og hadde en oppfatning av at Hommedal var et eget adskilt skoletilbud. I tillegg opplevde de skole-ansatte at de fikk litt lite og uklar informasjon fra skoleledelsen om hvordan kontakten skulle være mellom dem og HS. I de tilfellene der skoler hadde tett kontakt med gården, gjaldt det spesielt de tilfellene der eleven hadde med seg en assistent fra skolen på gården. Assistenten ble da bindeleddet mellom skolen og gården, og hadde god innsikt i elevens skoletilbud begge steder.

For å opprette god kontakt med skolene, kunne de ansatte ved HS fortelle at de startet skoleåret med å ha en skolesamling for alle grunnskolene i Grimstad kommune. Der ble en kontaktperson utpekt for hver skole, som de forholder seg til i det videre samarbeidet. Videre hadde de hatt rektorsamlinger, der de har snakket om hvordan de ønsker å ha samarbeidet. På rektormøtet 2022 delte de erfaringer fra driften, og to foreldre hadde vært med og delt sine erfaringer med å ha barn på HS. Oppmøte fra rektorenes side var ulik: *«Noen rektorer har god tid og vil høre, andre har ikke tid».* Videre forteller de ansatte

¹⁰ 360 er skolens saksbehandlingssystem.

at de skriver vedlegg til elevenes IOP, som skolene får i mai måned, og de har elevsamtaler med elevene.

Lite formalisert samarbeid rundt den enkelte elev

På spørsmål om HS og skolen hadde satt noen felles mål for elevenes tilbud på gården, så var svaret fra de ansatte på Hommedal nei. De ansatte hadde likevel en opplevelse av at de samarbeidet om elevenes tilbud, og fortalte: «*Det er ikke satt mål i fellesskap med skolen om noe vi skal igjennom, men det er et samarbeid. Vi har en følelse av at vi er sammen om dette, vi og skolen*». Pedagogene på HS fortalte at de hadde ansvaret for det pedagogiske opplegget på skolegården. De utarbeider egne faglige tema knyttet til læreplanen tilpasset de tre ulike faggruppene på gården, som elevene går igjennom. Skolen involverer seg ikke i dette, og er mest opptatt av at elevene får en god dag og et avbrekk fra skolen. Ansatte på HS hadde også ansvar for å skrive en sluttrapport på hver elev, som skulle være et vedlegg til elevenes IOP. Denne rapporten skulle inneholde noe om hva elevene lærer på HS, litt generelt om elevenes utvikling og sosiale målsetninger. Det er ikke fastsatt faglige målsetninger i samarbeidet for elevene utover det som er nedfelt i elevenes IOP. Samtidig nevner pedagogene på HS at de kan få i oppdrag å sette karakterer/vurderinger på elever på ungdomstrinnet i kunst- og håndverk og mat- og helse. De ansatte fortalte at de også hadde elevsamtaler med alle elevene gjennom året.

Utviklingspotensialet: Bedre og tettere kommunikasjon mellom HS og elevenes skole om det faglige opplegget

Forskerne oppsummerte og evaluerte empirien fra den samlede datainnsamlingen fra det første driftsåret. Denne oppsummeringen avdekket at det var behov for bedre og tettere kommunikasjon mellom skolene og HS, og mellom HS og foresatte. Arbeid som er blitt gjort for å forbedre dette, redegjør vi for i punkt 4.2.

4.2 Videreutvikling av tilbudet

For Grimstad kommune og for HS er det sentralt å sikre en solid etablering og drift av skoletilbudet. Brukermedvirkning og foreldresamarbeid er en sentral del av arbeidet for å lykkes med dette. Som et ledd i arbeidet med å sikre en kontinuerlig forbedring av arbeidet, ble det samlet inn erfaringer fra første driftsår, både med elever, foresatte og skolens kontaktpersoner. Med bakgrunn i disse erfaringene, ble noen utfordringer valgt til utbedring for det andre driftsåret. Noen av utbedringene ble valgt av de ansatte ved HS i deres videreutviklingsarbeid av tilbudet, mens to tiltak (I og II jf. 4.2.2) ble planlagt i samarbeid med forskerne og samarbeidspartene i prosjektet, dvs. PPT-leder og daglig leder i HS. Alle tiltakene ble iverksatt av de ansatte ved HS. Vi vil her skissere hvilke erfaringer dette var, hvilke tiltak som ble iverksatt, og erfaringene etter iverksetting av tiltak til forbedring.

4.2.1 Erfaringer første driftsår, tiltak og nye erfaringer fra andre driftsår

Som nevnt, så viste den oppsummerte datainnsamlingen fra det første driftsåret at det var behov for bedre og tettere kommunikasjon mellom HS og skolene, og mellom HS og foresatte. I tillegg til dette, erfarte de ansatte på HS behov for noen justeringer overfor elevene når det gjaldt tildeling av plasser og forventningsavklaringer ved oppstart. De ansatte på HS ble enige om at følgende forbedringer burde gjennomføres for andre driftsår:

- Elevene må selv ønske å være på gården
- Forventningsavklaringer med elevene ved oppstart i tilbudet
- Noe mer planlagt kontakt med foresatte
- Noe mer kontakt med skolene/kontaktlærerne

Elevene må selv ville være på gården

Erfaringer fra det første året med elevgruppen fra de ansatte på HS sin side, var blant annet at det var viktig at elevene selv ønsker å være på gården. Dette var spesielt viktig for de eldste elevene. De ansatte opplevde at det var vanskelig å få til endringer hos elever på ungdomstrinnet, spesielt om elevene hadde hatt en negativ utvikling i flere år før de kom til gården. Dette var ekstra vanskelig dersom de ikke var interessert i gårdsbruk i det hele tatt. En av de ansatte uttalte: «*Matching i forhold til de eldste elevene er viktig å tenke på*». I sin videre drift ville de ansatte være mer tydelige på at elevene som skulle være på gården, selv måtte ønske å være der, og at dette måtte vektlegges ved tildeling av plasser.

Dette ble gjennomført det andre driftsåret, og de ansatte kunne fortelle våren 2022:

Vi har vært tydeligere på at elevene må ville være her. Det er en mer sammensatt gjeng i år – færre med utageringer. Det blir lettere for oss, færre som er i opposisjon. Det gjør at de [elevene] lettere klarer å mestre den tøffe dagen, konseptet og overgangene. Dette har en overføringsverdi til vanlig skole. Blir det for mange i opposisjon, går det utover andre [elevene]. Vi er mer tydelige på at dette er en skoledag

Tydighet overfor de som tildeler plass på HS, overfor elevene og deres foresatte om at elevene selv måtte ønske å komme på HS, var blitt fulgt opp ved skoleåret 2021–2022. Dette hadde medført at noen elever som har vært oppom gården for å vurdere tilbudet, hadde takket nei til tilbudet. Denne endringen hadde medført en bedre skoledag på gården både for elevene og de ansatte.

Tydligere rammer på hvilke regler som gjelder på gården

Gjennom første driftsår hadde de ansatte på HS erfart at de som voksne på gården burde være mye tydeligere på rammene for tilbudet, og hvilke regler som gjaldt på gården

overfor elevene. De var enige om at dette var noe de ville bli bedre på ved oppstart av det andre driftsåret. Dette hadde de ansatte vært overfor elevene ved oppstart høsten 2021, og en av de ansatte fortalte følgende våren 2022;

Vi har endret litt på at vi voksne er mer tydelige på at organiseringen skal følges. Ikke mange unntak. Vi ser at det lønner seg. Elevene mestrer det når det kreves. Det handler om at vi er tryggere på konseptet. Vi er strengere. Jevnt over går det lettere for alle. Det gagnar elevene fordi de lærer å mestre overgangene.

De ansatte på HS hadde ved oppstart klargjort overfor elevene at dagen på Hommedal var en skoledag, og fortalt hvilke regler som gjaldt på gården. De opplevde at ved at de hadde vært så tydelige ved oppstart, så skjønnte alle elevene i større grad reglene på gården. Dette var også et ledd i å gjøre tilbudet med forutsigbart, samtidig som det var en klar øvelse i en forventningsavklaring med elevene. Dette hadde bidratt til en enklere oppstart med elevgruppen.

De ansatte hadde også forbedret rutinen på det faglige arbeidet med elevene:

Det handler om at elevene kan definere ett behov, eller sette seg noen mål. Vi har også evaluering etter 3 uker, som gruppelederen fyller ut. Dette er til hjelp for rapporteringen [til elevenes IOP]. Det er de voksne som gjør seg noen tanker.

De ansatte fortalte at de hadde startet med at hver gruppeleder skulle skrive en kort evalueringsrapport på hver elev i sin gruppe hver tredje uke når elevene byttet gruppe. Disse endringene ga et bedre grunnlag for rapporteringen til elevenes IOP.

Økt foreldrekontakt

Når det gjaldt behovet for å øke noe av kontakten med foreldrene, så ble tiltak I («informasjonsmail») og II (brukerundersøkelse) et ledd i dette arbeidet for andre driftsåre. Dette vil bli gjort rede for i punkt. 4.2.2. Utover dette fortalte de ansatte våren 2022 at det ikke var mange foreldre som tok kontakt med dem, men at det hendte at noen ringte for å ta opp aktuelle spørsmål. Ansatte fortalte følgende om sine erfaringer med foreldrekontakten:

Jeg prøver å snakke med foreldrene hver tredje uke, eller sende en sms hvis jeg opplever noe godt. Det er bare positive tilbakemeldinger. Foreldrene er glad for det. Prøver bare å fortelle litt.

Mange [foreldre] får mye pepper for hva barnet deres har gjort. Vi legger derfor vekt på å komme med positive tilbakemeldinger. Det skjer sjeldent i vanlig skole, men er viktig.

På mellomtrinnet er det mange foreldre vi får snakket med ved henting. Men på ungdomstrinnet kommer de jo selv. Vi burde kanskje laget en oversikt over hvem vi dekker, og hvem vi gir meldinger til. På ungdomstrinnet er det telefonkontakt hvis det er noe.

De ansatte på HS var opptatt av at elevenes foreldre skulle få gode tilbakemeldinger og kommentarer om deres barn. Dette ble vektlagt, og opplevdes å være like viktig som at de skulle ha god informasjon om hva barna deres holdt på med på gården.

Økt kontakt med skolens kontaktpersoner

På spørsmål om de ansatte ved HS hadde fått mer kontakt med elevenes kontaktlærere andre driftsår, så svarte de ansatte: «Mer enn i fjor. Noen har vært på besøk også, på eget initiativ». Dette viser en endring i kontakten, i tillegg til at de arbeider med å få på plass et arrangement som samarbeidsdag med foreldre på høsten og en åpen dag med elevene på våren. Dette var tenkt gjennomført for skoleåret 2022–2023.

Som nevnt ble tiltaket med utsendelse av «informasjonsmail» med planen over opplæringen iverksatt andre driftsår. På spørsmål om samarbeidet andre driftsår, så fortalte en ansatt:

De [skolene/kontaktlærerne] har tatt kontakt ved behov. Jeg tenker det er ok. Vi har ikke kapasitet til så mye mer. Vi tenker at når de får planen og vi skriver at de bare må ta kontakt, da er det deres ansvar å ta kontakt.

4.2.2 Videreutvikling gjennom informasjonsarbeid og brukerundersøkelse

Med utgangspunkt i problemstilling H2: *Hvordan kan Hommedal skolegård sikre varig brukermedvirkning og kontinuerlig forbedring av sitt tilbud?* skulle vi som forskere bidra inn i samarbeidet med PPT-leder og daglig leder på HS i forhold til kvalitetsutviklingsarbeidet på HS. Etter intervjuene etter første driftsår hadde vi et møte der vi, basert på erfaringene som hadde kommet frem i intervjuene med de ulike informantene, drøftet hva HS kunne gjøre for å forbedre kvaliteten på tilbudet. Basert på erfaringene fra de ansatte, og funn i dataene om behov for et tettere samarbeid med foresatte og skolens kontaktpersoner, drøftet vi muligheten for å ta i bruk en daglig «elevlogg» som kunne sendes til foresatte og kontaktlærere hver uke. Dette var da tenkt som et tiltak for å styrke kommunikasjonen og samarbeidet om elevene opplæring. På grunn av ulike hensyn knyttet til taushetsplikt og GDPR, så måtte vi skrinlegge denne planen. Vi ble da enige om to andre tiltak som skulle iverksettes. Det vi ble enige om var:

- **Tiltak I:** At pedagogisk ansvarlig ved HS skulle sende ut en «informasjonsmail» (jf. vedlegg 1) til alle foresatte og skolens kontaktpersoner hver niende uke med en oversikt over hvilke faglige mål gruppene skulle igjennom innen de ulike faggruppene. I tillegg skulle et eksempel på ett av de faglige opplegg sendes ut, slik at både foresatte og elevenes kontaktlærer var orientert om måten de jobbet på, på Hommedal.
- **Tiltak II:** Ansatte ved Hommedal skolegård ønsket å gjennomføre en brukerundersøkelse etter modell fra Abildsø gård overfor foresatte og

kontaktpersoner i skolen. Dette som et ledd i arbeidet med brukermedvirkning og kvalitetsutviklingsarbeidet for Hommedal skolegård. Resultater fra denne undersøkelsen blir presentert i dette kap. og i punkt 5.3.

I dette kapitelet vil vi presentere de erfaringene som kom frem ved gjennomføring av disse to tiltakene. Vi vil her presentere data fra gruppeintervju nr. 2 med de ansatte på HS og resultater fra brukerundersøkelsen som var knyttet til samarbeid med HS.

Tiltak I: «Informasjonsmail» med ukeplan

Informasjonsbrevet ble sendt på e-post til kontaktlærerne og som «ranselpost» til foreldrene høsten 2021. Dette brevet inneholdt informasjon om hva som skulle skje på HS i de ulike faggruppene i uke 38–47. Mailen var underskrevet av de to pedagogiske lederne ved HS, og inneholdt følgende informasjonstekst til kontaktlærerne:

Vi ønsker at skole og hjem skal vite hvilke temaer vi jobber med her på Hommedal skolegård til enhver tid. Dette kan være med på å bidra til gode samtaler hjemme og på skolen om dagene her hos oss. Dette informasjonsbrevet blir sendt med elevene hjem som ranselpost fra Hommedal skolegård, og nå via e-post til dere kontaktlærere. Et tips kan være å printe den vedlagte oversikten ut og markere ut hvilke uker din elev er på de ulike gruppene [...]

I samme brev var det en uttalt oppfordring til å ta kontakt om mottakerne lurte på noe. Vedlagt brevet lå det en ukes-oversikt over hvilke tema elevene skulle jobbe med i de ulike ukene denne høsten. Tilsvarende informasjonsbrev ble sendt ut på nytt til alle med ni ukers mellomrom.

De pedagogiske lederne kunne fortelle at de hadde fått tilbakemelding fra noen skoler om at dette var nyttig informasjon for dem. Flere foresatte satte også pris på informasjonsbrevet, og en foresatt hadde respondert med følgende tilbakemelding i en e-post før jul 2021:

Hei xxxxx [navn på pedagog] 🎄

Så flott oversikt dette er for oss 🙌

Vi ønsker deg og resten av staben ei fredelige og god julehøytid, samt ett riktig godt nytt år

Tusen hjertelig takk for ei kjempe fin høst, setter uendelig stor pris på alt dere har gjort ❤️

Vi ser frem til ny start igjen over nyttår.

Med vennlig hilsen xxxxxx [navn på foresatt]

De ansatte fortalte videre at da de hadde sin ringerunde rundt til alle foreldrene før jul 2021, så samlet de inn alle e-postadressene til foreldrene, slik at de kunne sende dem informasjonsbrevene per e-post i stedet for i ranselen til elevene. I forbindelse med denne

telefonrunden forteller de ansatte at: *«Vi får bare masse skryt fra de foresatte, og de er alle veldig glade for tilbudet vi gir til deres barn»* (fra e-post til forsker 17.12.2021).

På gruppeintervjuet med de ansatte på HS våren 2022 tok vi opp igjen hvilke erfaringer de hadde fra dette tiltaket. De ansatte fortalte da at de hadde fått tilbakemeldinger fra ca. 20 % av kontaktlærerne og foreldrene. De erfarte at noen foresatte leset informasjonen, for eksempel når det gjaldt hvilke klær elevene burde ha på seg i forhold til årstider og aktiviteter. De ansatte hadde også erfaringer med at kontaktlærere leste informasjonen, og en ansatt fortalte: *«Jeg har kontakt med en elev på en skole, og der har kontaktlæreren hengt opp informasjonen på veggen. Så jeg tror den brukes.»*

Den ansatte som hadde ansvaret for utsendelsen av e-postinformasjonen og ukeplanen, hadde etter hvert begynt å sende den ut til alle kontaktlærerne. Hadde elevene andre kontaktpersoner, satte hun dem på kopi.

Formålet med dette tiltaket var et ønske om å øke informasjonen fra HS til skolene og foresatte om hvilke faglige tema elevene jobbet med på skolegården, og på denne måten bidra til en mulighet for elevenes kontaktlærere å ta opp disse temaene i skolesammenheng med elevene. Både foreldre og elevenes kontaktlærer ville med dette informasjonsbrevet få større mulighet til å snakke med barnet sitt/eleven sin om hva han/hun hadde gjort, og eventuelt skulle gjøre på gården.

E-postinformasjonen ble både et ledd i foreldresamarbeidet, og et ledd i å øke kontakten med elevenes kontaktperson på deres hjemskole. Samtidig var dette en del av arbeidet med å forsøke å knytte sammen det elevene lærte på gården med det elevene lærte på skolen. I hvilken grad det er blitt gjort, har ikke dette prosjektet hatt anledning til å utforske.

Tiltak II: Brukerundersøkelse til foresatte og skolene

Valget om å gjennomføre en brukerundersøkelse med foreldre og skolenes kontaktperson etter modell fra Abildsø, hadde to formål; (1) et ledd i arbeidet med brukermedvirkningen fra skolene og foreldrene, samt (2) være en del av kvalitetsutviklingsarbeidet for HS. Brukerundersøkelsen ble gjennomført ved at daglig leder på HS ringte rundt til de ulike foresatte og stilte de spørsmålene i brukerundersøkelsen, og skrev ned deres svar. På denne måten fikk han både snakket med elevenes foresatte, noe som bygger relasjonen i foreldresamarbeidet mellom gården og foreldrene, i tillegg til at han fikk informasjon om deres erfaringer med tilbudet. Dessuten ga dette en uformell anledning til å bli kjent, komme med forbedringsforslag e.l.

Brukerundersøkelsen ble sendt ut til kontaktpersonene ved de ulike skolene på e-post. Resultater fra denne undersøkelsen blir presentert i kap. 5.

Brukerundersøkelsen bidro til at foreldre kunne gi konkrete tilbakemeldinger på hvordan deres barn hadde hatt det på HS, eventuelle endringer i skolemotivasjon, sosial utvikling, læringsutbytte, trivsel og forventinger, eventuelt grunner til trivsel, følger for familien med et slikt tilbud og andre forhold de ønsket å ta opp.

Tilbakemeldingene fra brukerundersøkelsen er gjennomgående positive fra både foresatte og skolens kontaktpersoner. Det kom likevel frem noen innspill til forbedringer. En foresatt kommenterer på at han/hun opplever en god informasjonsflyt mellom HS og dem som foreldre. I svarene fra elevenes skoler, så svarer en respondent på spørsmålet «Annet»:

*Takknemlig for at det finnes et alternativ til skolehverdagen.
Kontaktlærerne sier at de gjerne kunne hatt litt hyppigere direkte kontakt med dere via tlf. eller bli invitert opp for å se litt hva dere har produsert.*

Fra en annen skole kom følgende tilbakemelding:

Bra med infoskriv.

Ønske om å få en tilbakemelding/rapporter angående min(-e) elever underveis i året, slik at dialogen mellom Hommedal er enda tettere. Vil da være lettere å vurdere et utbytte av både faglig og sosial art.

[...] Bør være fastsatt et oppstarts-, halvårs- og/eller bare et avslutningsmøte med skole, foresatte og Hommedal (kanskje PPT) på slutten av året, der en oppsummerer året som har gått?

Og en skole kunne tenke seg enda tettere samarbeid:

*Det kunne vært fint med et enda tettere samarbeid, spesielt mot kontaktlærerne.
Kunne det vært mulig å få en oppdatering pr. elev månedlig, der dere skriver hva de har gjort, eventuelle fremskritt, hva fungerer/fungerer ikke osv.*

Vi ser her at brukerundersøkelsen bidro til å få inn innspill fra samarbeidspartene til videre utvikling av samarbeidet. I tillegg bidro brukerundersøkelsene til å gi HS flere gode tilbakemeldinger på drift, læringsutbytte og elevsyn;

*Positiv læringsarena som bidrar positivt for enkeltelever.
Dere har et fantastisk elevsyn, og jeg har så lave skuldre når jeg sender elever til dere.*

Oppsummert viser resultatene at bruk av «informasjonsmail» (tiltak I), samt gjennomføring av årlig brukerundersøkelse (tiltak II) til elevenes foresatte og kontaktlærere vil kunne bidra til å sikre noe brukermedvirkning og forbedring av tilbudet på HS. Disse tiltakene bør videreføres, og bør sees i sammenheng med foreldredag, og samlinger med rektorer og skolens kontaktpersoner som ansatte ved HS arrangere gjennom skoleåret.

5. Elevenes erfaringer

Det er elevenes opplevelser og erfaringer med skoledagen på skolegården og skolehverdagen i hjemskolen som er i fokus i dette kapitlet. For å gi elevenes stemmer mest plass, har vi benyttet datatriangulering for å få bredest mulig data (Jick, 1979; Mathison, 1988). Det vil si at vi belyser problemstillingene fra flere ståsteder; med stemmene til foresatte og lærerne, men med eleven som utgangspunkt.

En av de to hovedproblemstillingene i prosjektet handler om hvordan elevene opplever skoledagen på Hommedal skolegård (HS), og hvordan dette tilbudet påvirker deres skolehverdag ellers og deres evne til å gjennomføre skoleuken. For å besvare denne hovedproblemstillingen vil vi svare på tre underproblemstillinger: (1) Hvordan erfarer elevene sin skolehverdag før og etter de har fått et skoletilbud på HS? (2) Hvordan erfarer foresatte sine barns trivsel og mestring av deres skolehverdag før og etter deres barn har fått et skoletilbud på HS? og (3) Hvordan erfarer lærerne elevenes motivasjon for læring og generell trivsel/mestring av skolehverdagen før og etter elevene har fått skoletilbud på HS?

For å besvare disse problemstillingene valgte vi å gjennomføre til sammen fire elev-caser. Det betyr at vi intervjuet fire elever, deres foresatte og deres kontaktlærer/assistent. Tre elev-case ble intervjuet høsten 2020 og våren 2021, mens det fjerde elev-caset bare ble intervjuet våren 2021. Vi vil først beskrive hvilke erfaringer aktørene hadde med elevenes skolehverdag og hvilke forventninger de hadde til HS før oppstart i tilbudet på gården, da basert på case-intervjuene høsten 2020 og hvor stemmene til eleven, foreldre/pårørende¹¹ og lærer/miljøarbeider/assistent¹² blir hørt (datatriangulering), og tilsvarende for situasjonen etter at elevene har gått på Hommedal et drøyt halvårs tid.

5.1 Forventninger før oppstart på Hommedal skolegård

Store forventninger, men svært ulike utgangspunkt

De tre elevene vi intervjuet høsten 2020 hadde veldig ulike utgangspunkt og utfordringer knyttet til sin skolehverdag i hjemskolen. To av elevene uttrykte klare forventninger til tilbudet på Hommedal. En gledet seg til å være med dyrene og gjøre noe praktisk, mens en gledet seg til å få nye venner. En elev fortalte: «*Mamma hylte og sa – «Du har fått plass». Da begynte jeg også å hyle. Ble glad!*» En elev var usikker, men veldig spent. Alle tre hadde vært på besøk på gården før de skulle begynne der i midten av september.

Det var store forskjeller i hvor mye elevene hadde tilrettelagt undervisning utenfor basisklassen. Noen fikk sin tilrettelegging i klassen, andre hadde ene-tiltak utenfor klassen

¹¹ I den følgende teksten vil vi kun skrive foreldre.

¹² Også kalt de skoleansatte i teksten.

det meste av tiden. Det varierte også i hvilken grad de trivdes på skolen, noe disse sitatene illustrerer: «*Jeg synes det er greit å være på skolen. Kommer ikke på noe som ikke er greit*», «*Trives fint på skolen. Alt er fint*» og «*Det er kjedelig å være på skolen. Rett i dassen. ... Skolen er verste skole ever*». Foreldrene fortalte at deres barn, på grunn av ulike egenskaper og helseutfordringer, hadde utfordringer i skolehverdagen. Disse utfordringene hadde økt i takt med at kravene til faglig og til relasjonell kompetanse øker i takt med eldre elever og antall år i skolen. Ifølge foreldrenes beskrivelser var det svært ulikt hva elevene fikk med seg av det pedagogiske tilbudet i skolen. Tiden i barnehagen og på småbarnstrinnene i skolen (1.–4. klasse) gikk greiere, men på mellomtrinnet (5.–7. klasse) økte problemene. Dette dreide seg ofte om sosiale tilpasningsproblemer og/eller læreproblemer som følge av lavere kognitive evner; for begge grupper kombinert med store kunnskapshull. En av foreldrene sa: «*Begynte bra i 1. klasse. Så gikk det nedover. 2 klasse dårligere. 3 klasse adundas*». Foreldrene imøtekom derfor et alternativt supplement til det ordinære tilbudet i hjemskolen.

Lavt faglig utbytte i hjemskolen ga manglende mestringsopplevelser

I enkelte tilfeller var en grense nådd for hva som kunne anses som et faglig og sosialt forsvarlig tilbud i hjemskolen. Hjemmesituasjonen for disse elevene var også preget av deres opplevelser i skolehverdagen. Barnet fortalte lite fra skolehverdagen hjemme, var mutt og isolerte seg mye, fortalte en forelder. Dette fant en viss gjenklang hos en annen forelder. Foreldrene imøtekom et alternativt skoletilbud for deres barn, hvor ikke minst det med økt trivsel og mestringsfølelse ble tillagt stor vekt. Hva barna rent faglig fikk ut av tilbudet på Hommedal, var kanskje ikke det aller viktigste for foreldrene, da vi spurte dem før oppstart på skolegården. En fortalte: «*Slik det er nå får [navn elev] ikke med seg så mye på skolen, så det betyr ikke så mye*».

De skoleansatte, var som foreldrene, opptatt av elevenes utfordringer på hjemskolen; faglige utfordringer, sosiale/relasjonelle utfordringer og/eller atferdsmessige utfordringer. Skoleansatte mente her at tilbudet på Hommedal én dag i uken kunne bidra til økt mestringsfølelse og trivsel. En skoleansatt hadde også forventninger om at eleven kanskje skulle klare å arbeide litt mer med skolefagene de andre dagene i uken, hvis eleven fikk en trivelig dag midt i skoleuken. To av case-elevene hadde allerede et alternativt undervisningsopplegg i hjemskolen, og hadde hatt det i flere år. Begge ble omtalt som normalt flinke faglig sett, men med sosiale/relasjonelle og atferdsmessige utfordringer. En elev ønsket å forsøke seg på et tilnærmet normalt skoleløp i basisklassen, og ble av kontaktlærer omtalt som modig fordi eleven strevde tungt faglig. Utgangspunktet for tilbudet på Hommedal var derfor ganske ulikt for disse elevene, men de skoleansatte var likevel forsiktige optimister i forhold til at tilbudet kanskje kunne bidra til noen positive effekter for både læring og trivsel i hjemskolen resten av uka.

5.2 Erfaringer etter sju måneder på Hommedal skolegård

Vi møtte elevene igjen våren 2021 og gjennomførte intervjuene på HS. Denne gangen fikk vi med en ny elev som vi ikke hadde snakket med sist, samtidig som en av elevene som deltok i intervju høsten 2020 ikke ønsket å bli intervjuet i denne andre runden. Foreldre og kontaktlærer til denne eleven (dette caset), deltok også i runde 2. I tillegg observerte vi elevene før gjennomføring av intervjuene.

Høy trivsel, mestringsopplevelser og læring gjennom praksis

Elevenes tilbakemeldinger på hvordan de opplevde å være på Hommedal var som forventet ulike, men samlet sett svært positive. Tilbakemeldingene gikk på at det var fint å være på gården for da slapp de skolen, at det var kjekt å være på gården for å få være med dyrene, gjøre noe praktisk og få nye venner, til at det også kunne være litt kjedelig noen ganger. Elevene fortalte at de likte de voksne på gården. En av ungdomsskoleelevene ga uttrykk for at han/hun opplevde at det var litt mange voksne i tilbudet og fortalte: «*Føler meg veldig, kanskje litt undervurdert. At det er så sykt mange voksne her... Når det er så mange voksne kan en få en følelse av at en er her for å skape trøbbel*». Elevene sa ikke så mye om hvordan det var å være på hjemskolen parallelt med at de var på Hommedal en dag i uken, og om denne situasjonen hadde endret seg etter oppstarten på skolegården. Noen av elevene var tydelige på at skolen var kjip, og syntes det var fint å slippe skolen, mens andre trives godt på hjemskolen og hadde i grunnen alltid gjort det. Basert på de fire case-elevenes stemme, synes opplevelsen av hjemskolen å være ganske lik som før de fikk tilbudet på gården.

Elevene delte ikke så mye under intervjuene, og noen ganger sier hva de faktisk gjør mer enn ord. Under følger et utsnitt av et feltnotat vi laget etter et besøk på gården og hvor vi fikk møte en elev og en skoleansatt denne dagen:

«[Navn på elev] har sin beste dag, dette er en drømmedag», sier miljøarbeideren. Jeg har vært sammen med henne og eleven et par ute-timer denne nydelige onsdagen. Solen skinner fra blå himmel og jeg møter eleven ute når jeg kommer. Innetiden er ferdig. Det er avtalt at vi skal gå en tur med vertskapets nye Jack Russel terrier, ett år gammel. Han heter Sonic. Vi tre gikk tur rundt de nærmeste jordene.

Eleven ble helt frivillig med på tur. Hadde visst gledet seg til det, virket glad og det var ingen protester eller klager. ... Eleven hadde mer enn nok med å holde styr på Sonic, som hele tiden ville henge og bite i båndet slik valper ofte gjør. Jeg fortalte at jeg hadde hatt hund i 20 år. Jeg fikk lov å vise eleven hvordan en skulle ta båndet vekk fra Sonic, bestemt, og hvordan vi skulle si bestemt nei, for igjen å rose masse når han gikk fint. Det taklet eleven godt.

Da turen var ferdig kom en annen elev løpende mot oss. Denne eleven hadde vært med utegruppa på gresset litt bortenfor. De er tydeligvis gode venner.

Miljøarbeideren kan fortelle at [navn på elev] har fått en god venn, at de spiller data sammen på ettermiddagene. Vennene løper rundt, og bort til ronsene. Der blir de en god stund sammen, før de løper til hengekøya. Et par av guttene møter de der, det synes at de har det koselig sammen i sola.

På turen vår kan miljøarbeider fortelle at det har gått bedre og bedre på Hommedal. Eleven virker glad, og rolig. Miljøarbeider forteller at denne dagen har vært helt topp, alt har vært helt topp. Vennene henger sammen helt til de blir invitert til å være med å kjøre en firhjuling. De forsvinner opp kjerreveien.

Foreldrene til elevene vi intervjuet, var enige i at deres barn trivdes på Hommedal. Elevene trengte ingen overtalelse for å gå på skolen de aktuelle dagene. Det betød ikke at alle dagene på Hommedal var uproblematisk. Det ble fortalt om oppstartsproblemer; med å finne ut hvordan ting ble gjort der, problemer med å følge reglene, for eksempel knyttet til mobilbruk, men som løste seg etter hvert. Foreldrene opplevde at deres barn kunne senke skuldrene litt denne dagen og opplevde mestring, læring gjennom praksis og fysisk utfoldelse.

Men usikre effekter for det faglige utbytte og trivsel på hjemskolen

Som beskrevet over gir intervjuene med case-elevene lite informasjon om hvordan elevene opplever hjemskolen etter 7 måneder på skolegården. Foreldrene var også usikre på hvordan denne dagen påvirket trivselen og det faglige utbyttet på hjemskolen de andre dagene i uken. Tilbakemeldingene varierte fra «ingen endring» til at det «går noe bedre» på skolen. En av foreldrene fortalte: «Fordelen med Hommedal er at han får senket skuldrene og ikke trenger å protestere hele tiden. Hadde dette fått vare en stund hadde det kanskje gitt ringvirkninger inn mot hjemskolen». Lengden på varigheten av tilbudet ble her tillagt betydning av foresatt.

Ifølge elevene ønsket flere å være mer på Hommedal og minst mulig på hjemskolen. Ifølge foreldrene bidro ikke tiden på skolegården negativt på de sosiale relasjonene barnet deres hadde på hjemskolen: «Det synes også som han klarer å holde på vennene sine. «De andre kameratene mine vil også begynne på Hommedal», sier han». Foreldrene merket at barna deres har mye å fortelle om da de kommer hjem fra Hommedal, spesielt om noe de likte godt å gjøre. De fortalte mer enn de gjorde før. Og de trivdes generelt sett bedre: «Hun er glad og tilfreds, vi føler vi har fått en ny jente». Noen hadde også fått ut mye av energien. En forelder sa: «Han er faktisk så rolig at vi ikke trenger å gi ham ekstra [navn medisin]. Han har hatt mye å gjøre på gården, og har fått ut mye».

De skoleansatte underbygde at elevene i det store og hele synes å trives godt på Hommedal. Det var kanskje litt vanskelig å si hvilke effekter dette tilbudet fikk for det faglige utbytte og trivselen på hjemskolen, da flere faktorer spilte inn, men tilbakemeldingene fra lærerne/assistent varierte avhengig av elev. En elev syntes ikke å få utnyttet tilbudet fullt ut på Hommedal og det ble ikke registret noen forskjell i forhold til

hjemskolen. En annen elev viste bedre mestring på skolen. Lærer fortalte at eleven var blitt roligere og tålte mer motstand, noe som betydde at han klarte å oppholde seg i klassen lengre. I et annet tilfelle ble det vist til en bedre utvikling. På tross av bedring i utviklingen var det vanskelig å identifisere hvilke av tiltakene som ga effekt, da flere av elevene hadde andre tiltak i tillegg til tilbudet på HS.

Hovedproblemstilling H1 i prosjektet handler om hvordan elevene opplever tilbudet på Hommedal skolegård, og hvordan dette tilbudet påvirker deres skolehverdag og deres evne til å gjennomføre skoleuken. I avsnittene over har vi forsøkt å tilnærme oss svar på problemstillingen gjennom fire elev-case. Forskerne har også observert elevene på gården en dag våren 2021 og besøkt Hommedal ved andre anledninger.

Oppsummert så viser disse intervjuene at elevene trivdes veldig godt på Hommedal. De likte de voksne på gården og det pedagogiske konseptet; fellessamling med tema, sosialisering og samhold, læring gjennom praksis (matlaging, snekring og kjøkkenhage mm) og en dag ispedd fysisk aktivitet (turgruppe, men også felles lek hvor voksne og elever deltok). Dagen på Hommedal ble et avbrekk fra en teoritung skole, noe som bidro til lavere skuldre og mestring. Det ble et pusterom i en hektisk skoleuke. De skoleansatte så at tilbudet gjorde elevene deres svært godt. Det varierte imidlertid hvilken effekt tiltaket ga tilbake til trivselen og det pedagogiske utbytte i hjemskolen. I enkelte tilfeller klarte en ikke å se en slik positiv synergi, mens i andre tilfelle hadde eleven endret adferd og deltakelse i skolen til det positive, og styrket disse elevenes mulighet til å stå ut skoleuken.

Basert på disse stemmene er det grunnlag for å si at Hommedal gir positive synergier utover selve dagen på gården, som i seg selv synes svært positiv for elevene som er der. Foreldrene til disse barna ser at de trives bedre og opplever mestring, og de har flere opplevelser å dele med sine foreldre.

5.3 Gruppesamtaler med elever, brukerundersøkelse med foreldre og hjemskolene

Da elevgruppen på Hommedal er svært heterogen, har det vært viktig for oss å supplere dataene fra disse fire elev-casene. Dette har vi gjort ved å innhente flere *elev-stemmer* gjennom gruppesamtaler blant elevene på HS, og flere *foreldre-stemmer* og *lærer-stemmer* gjennom brukerundersøkelsene gjennomført av ansatte ved HS. Vi vil her presentere funnene fra denne datainnsamlingen.

5.3.1 Resultater fra gruppesamtaler med elevene på Hommedal skolegård

For å få frem elev-stemmen sterkere og deres erfaringer med skoledagen, ble det gjennomført gruppesamtaler blant elevene på HS. Gruppesamtalene ble gjennomført av

ansatte ved HS. Noen få spørsmål utviklet av forskerne og samarbeidsaktørene i prosjektet ble stilt mens elevene var i ulike arbeidsgrupper (mat- og helsegruppen, natur- og friluftslivgruppen og verkstedgruppen). I alt har vi fått inn svar fra 11 ungdomsskoleelever, fordelt på tre gruppesamtaler, og 17 mellomtrinnelever fordelt på seks gruppesamtaler. Spørsmålene som ble stilt var disse:

1. Hva er bra/ikke bra med å være på Hommedal skolegård?
2. Hva er det største forskjellen med å gå på skolen nå, etter at du har en dag på Hommedal skolegård?
3. Hvordan har du det på din vanlige skole nå?
4. Har du blitt flinkere til noe etter at du begynte på Hommedal skolegård?

Mestringsopplevelser gjennom fysisk læring og utfoldelse gav økt trivsel og skolemotivasjon for ungdomsskoleelevene

Ungdomsskoleelevene syntes at det var mange gøy og praktiske ting å gjøre på Hommedal. De syntes dette skolealternativet var bra, og at det gav en pause fra det teoretiske på hjemskolen. De trivdes svært godt, til tross for at det var litt få elever å omgås i samme aldersgruppe. De fysiske aktivitetene ute falt i smak, også felles måltider, mens SOFT'en syntes enkelte var kjedelig. På spørsmål to, om hva som er den største forskjellen med å gå på skolen nå i forhold til tidligere, så pekte de på positiv side at motivasjonen for vanlig skole var økt med en dags pause derfra, men også at lærerne forsto bedre at de trengte mer praktisk læring også på hjemskolen. På den andre siden kunne det være negativt at en gikk glipp av undervisning og andre gøy ting som de hadde på hjemskolen den dagen de var borte. Et par av ungdomsskoleelevene nevner utsatte prøver og at det ikke er grunnlag for å sette karakter, som eksempler på litt dumme ting som kunne oppstå. Ungdommene ga også uttrykk for at de hadde det bra på sin hjemskole, selv om det kunne være kjedelig i klassen iblant. Enkelte sa likevel at de trives best på Hommedal. Når det kom til å peke på ting de mente de hadde blitt flinkere til etter tiden på Hommedal, varierte det i hvilken grad de synes det var noe å fremheve. Mens noen ikke syntes de var blitt flinkere i noe, pekte andre på at de nå mestret å stå foran en gruppe og snakke bedre enn før, at de var blitt flinkere i å improvisere og å gjøre praktiske ting, slik som å så grønnsaker, hugge ved og lage mat mm.

Gøye og varierte (ute)aktiviteter bidro til økt konsentrasjon og praktisk læringsutbytte for elevene på mellomtrinnet

Blant elevene på mellomtrinnet var det beste med å gå på Hommedal å slippe den vanlige skolen én dag i uka, få venner, ha det gøy. Videre sa de at de fikk ut energien ved å være mye ute, heller enn å sitte åtte timer inne i et klasserom. Gøye ting som de nevnte var; å lage mat, gåturer, gårdsgruppa og snekkerverksted. En sa: «*Gjør forskjellige ting. Ikke vanlige fag, men lærer når vi jobber.*» En annen forklarte hvorfor det er bra å være på skolegården: «*Gleder meg til Hommedal. Har morgenen vært vanskelig, så blir dagen bedre her.*» Av litt dumme ting ved Hommedal, ble det nevnt at en kan gå glipp av ting, som aktiviteter, men også fag på hjemskolen, og at det kan være mye bråk. En

mellomtrinns-elev nevnte: «*I fjor gikk jeg glipp av svømming, det var dumt. At det er litt mye banning, noen ganger er vi dårlige på å være stille. Soften er litt lang.*» Det ble også nevnt at loggen var kjedelig. Noen elever fortalte at den største forskjellen med å gå på skolen var at en klarte å konsentrere seg litt mer i undervisningen på hjemskolen, som for eksempel når en fikk noe i naturfag som en har lært om på Hommedal. En elev forklarte at det at en fikk ut mer energi gjorde det lettere å sitte stille. Noen opplevde å få spørsmål om hvor de hadde vært når de var tilbake på hjemskolen. Dette opplevde enkelte som litt irriterende. Andre pekte på at de kunne sove litt lengre om morgenen denne dagen, og at dagene var litt kortere. De fleste likte seg også godt på hjemskolen, men fortalte at det gikk bedre på hjemskolen etter oppstarten på skolegården fordi det ikke ble gitt like mye kjeft. Elevene mente de selv var blitt flinkere i; å lese, lage mat, kunst og håndverk, bruke øks og kniv, løpe og leke gjemsel.

Som vi ser er det noe større spredning i tilbakemeldingene fra gruppesamtalene ansatte ved HS hadde med elevene, enn i våre elev-case, men hovedinntrykket er at de utfyller og støtter godt opp under funnene fra dybde-intervjuene med de fire case-elevene.

5.3.2 Resultater fra brukerundersøkelse blant foreldre til elever på Hommedal Skolegård

Våren 2022 ble det gjennomført en brukerundersøkelse blant foreldrene. Under vil vi redegjøre for svarene på denne. Vi har i vår fremstilling slått sammen svarene fra foreldre med elever på mellomtrinnet og på ungdomstrinnet.

Hommedal gav positiv effekt for skolemotivasjon og trivsel

Det første spørsmålet omhandlet *skolemotivasjon*, og hvordan de opplevde at Hommedal påvirket skolemotivasjonen for barnet deres. Samlet sett var tilbakemeldingene unisone på at dette alternative tilbudet én dag i uken hadde positiv effekt på skolemotivasjonen. De pekte på at elevene hadde større lyst til å gå på skolen, at det var en nødvendig avveksling og bidro til en lettere uke. En forelder fortalte: «*Før ville ikke gutt på skole, nå står han opp hver dag. Ikke mer vondt i magen/hodet*». En annen sa: «*Det har hjulpet at han har noe å se frem mot, dette har gjort at de andre dagene går litt lettere*». Samtidig gikk enkelte av tilbakemeldingene på at det ikke var så store endringer, at eleven egentlig trivdes på hjemskolen og på Hommedal. En forelder sa: «*Ikke så stor endring å spore i skolemotivasjon, drar stort sett på skolen og har gjort dette hele tiden. Men gleder seg veldig til skolegårdsdagene*».

Svarene på et spørsmål om *sosial trivsel* var ganske sammenfallende. For noen elever hadde tiden på Hommedal vært lettere og at de hadde klart å få kontakt med andre elever, noen hadde fått venner. Flere synes å ha blitt sikrere på seg selv og søker kontakt selv, ifølge foreldrene. Det pekes blant annet på at mindre grupper er et gode for noen av disse elevene. Som gruppe synes flertallet å ha noen sosiale utfordringer. Slikt endres ikke over natten, men flere av foreldrene beskrev en positiv utvikling: «*Bra utvikling, fortsatt*

umoden og litt sosialt annerledes, men prøver å bli mer lik de andre. Hatt mange positive opplevelser sammen med de andre på Hommedal» og «Nærskolen sier det går bedre sosialt, færre konflikter». Noen få av foreldrene kunne ikke fortelle om noen forskjell.

Det praktiske læringsutbyttet var veldig bra på Hommedal

Foreldrene opplevde også det *praktiske læringsutbyttet* som veldig bra: «*Helt fantastisk, han er en praktiker, lærer ved å gjøre praktiske aktiviteter.*» Foreldrene fortalte at elevene hadde stor glede ved det praktiske og at de fortalte om dette hjemme. Noen pekte også på at eleven var blitt mer selvstendig. For enkelte var det sosialisering som var hovedmålet med oppholdet på HS, noe som også hadde gitt synlige resultater, ifølge foreldrene.

Det var totalpakka som ble avgjørende

På spørsmålet om *skolegårdsdagen hadde blitt som forventet* for deres barn var svaret at forventningene var blitt innfridd eller mer enn innfridd. Noen av foreldrene registrerte at skoledagen på Hommedal også hadde gitt seg andre utslag, som økt faglig utbytte, færre negative episoder på hjemskolen og mindre krangling med medelever. Alle foreldrene hevdet at deres barn *trivdes på Hommedal*. En sa: «*Stortrives, funnet sin plass. Fått en god kompis i en gutt som er på samme gruppe, fra annen skole.*» På spørsmål om hva som er årsaken til denne fine *trivselseffekten*, svarte foreldrene at det var totalpakken som var viktig: eksemplifisert ved at avbrekket fra hjemskolen var på et sted som tilbød aktiviteter som passet nivåmessig og stilte enkle krav, til hvordan tilbudet var organisert, da knyttet til variasjon, dagsplanen og at en opererte med smågrupper fremheves som svært viktig. Det at antall elever var lavt og voksentettheten høy skapte trygghet for elevene, mener foreldrene videre. Innholdsmessig ble det fremhevet at den praktiske jobbingen og læringen var spesielt viktig og at barn ofte trives rundt dyr: «*Praktisk jobbing, og varierte dager. Passer han som sliter med å kunne klare å sitte stille på en pult over lengre tid. Dyra har spilt en viktig rolle for han, og særlig hunden Frost.*» Men limet i alt dette var en hyggelig sosial tone, trygge voksne med god kompetanse på relasjonsbygging. Det ble også sagt av flere foreldre at barnet følte seg trygg, sett og forstått, og fikk være seg selv.

Av 27 svar sa alle unntatt tre at dette også fikk positive *konsekvenser for familielivet*. Barnet ble beskrevet som gladere hjemme, mer sosial hjemme, at det var færre protester, fått mer energi, var mer selvgående, fått styrket selvfølelse og flere nevnte at barnet hjalp mer til hjemme: «*Hjelper mer til hjemme, ikke sett det før. Jeg som mor har en lettere morgen, slipper for eksempel å smøre matpakke og ordne frokost.*» Det som var bra for eleven syntes å være godt for familien også. Tilbakemeldingene fra en samlet gruppe foreldre støttet godt oppunder og utfyller de tilbakemeldingene vi fikk fra elevene selv.

5.3.3 Resultater fra brukerundersøkelse blant hjemskolene

Skolenes kontaktpersoner fikk tilsendt en tilsvarende brukerundersøkelse med lignende spørsmål som foreldrene besvarte om; skolemotivasjon, sosial utvikling, læringsutbytte og

trivsel. Vi mottok svar fra fem av Grimstadskolene som har elever som får tilbud på Hommedal skolegård (av i alt 12 skoler).

Hjemskolene mente de så økt skolemotivasjon og sosial mestring, men usikker påvirkning på skoleuken ellers

Hovedinntrykket i tilbakemeldingene fra disse fem skolene var at tilbudet på Hommedal for de aktuelle elever ved disse skolene, ga økt skolemotivasjon. En skole skrev: «*Det avbrekket de får ha på Hommedal er positivt for guttenes motivasjon. De trenger den pausen og guttene trives der.*» Skolenes tilbakemeldinger sprikte imidlertid på spørsmålet om denne «pausen» midt i uken påvirker situasjonen i hjemskolen de andre dagene i uka. En skole meldte at: «*Veldig positivt – de har gitt uttrykk for at det er mye lettere å holde ut på skolen. Hommedal – ukas lyspunkt.*», mens en annen skole skrev tilbake at: «*Lite merkbart på motivasjonen de andre dagene, men gleder seg til dagene på skolegård. Motivasjonen for Hommedal var bedre i starten, enn på slutten.*» På spørsmålet om hvordan skolene opplever at skolegårdsdagen har påvirket den sosiale utviklingen til elevene, så var det et ganske stort sprik her også. På den ene siden la en ikke merke til de store endringene, eleven hadde en god sosial kompetanse i utgangspunktet, eller så hadde en rett og slett ikke sett noen forandring. En forklaring som ble nevnt var at det også satses mye i hjemskolene på å tilpasse tilbudet til elevene med spesielle utfordringer, slik at det var vanskelig å isolere betydningen av dagen på Hommedal. På den andre siden mente hjemskolene at enkelt elever viste en positiv utvikling: «*Eleven opplever å ha blitt rausere og håndterer å være sammen med flere elever enn tidligere.*» En skole skrev: «*Min elev har hatt en positiv sosial utvikling som sikkert også kan forklares med andre faktorer enn Hommedal. Men at skolegårdsdagen har spilt positivt inn er jeg temmelig sikker på.*»

De skoleansatte synes det er vanskelig å måle det praktiske læringsutbyttet

Ett av spørsmålene som brukerundersøkelsen tok opp, gikk på det praktiske læringsutbyttet for elevene ved å være på HS. Skolene var her ganske enige i at dette var svært vanskelig å måle. De så at elevene hadde det fint denne dagen, og opplevde mestring, men så likevel ikke den store sammenhengen mellom det praktiske utbytte på Hommedal og hjemskolen, ettersom en ikke driver med de samme tingene. Men hjemskolen syntes det var fint at de fikk dekket læringsmål gjennom praktiske aktiviteter, og i enkelte tilfeller syntes det som om det praktiske læringsutbyttet har vært godt. Skolene så imidlertid at elevene trivdes godt, at elevene så frem til disse dagene, og at oppholdet slikt sett svarte til forventningene.

Vi ser et stort samsvar mellom tilbakemeldingene fra elevene selv og deres foresatte og hjemskolene, med unntak av hvordan en vurderer det praktiske læringsutbyttet. Men så er det heller ikke så lett for hjemskolene å vurdere dette i og med at undervisningen på skolen i hovedsak er teoretisk. Kontaktlærerne er ikke og observerer sine elever på skolegården, og de får heller ikke detaljerte rapporter på dette fra Hommedal.

5.4 Forskernes refleksjoner

I dette kapitlet var hovedformålet å si noe om elevens erfaringer ved tilbudet på HS. Siden det er krevende å få til så dyptgående intervjuer som vi aller helst ønsker med denne elevgruppen, og rammene i prosjektet setter begrensinger for hvor mange case vi kunne ta med, har det vært viktig å benytte nevnte datatriangulering. Vi ser noen hovedfunn fra dette.

Det er stor samstemthet i at elevene trives godt på Hommedal. De får oppleve mestring og læring gjennom praktiske oppgaver i større grad enn på hjemskolen. Dette er noe flere av disse elevene profitterer på. Voksensettetheten er stor på Hommedal, og elevgruppene er små. Dette sammen med at kompetansen blant de voksne i relasjonsbygging og veiledning er god, gir de ansatte en helt annen mulighet til å se og møte hver enkelt elev på en helt unik måte. Flere av elevene har hatt en positiv utvikling gjennom tilbudet, da opplegget på gården har passet dem godt i forhold til interesser og behov (for eksempel for å være mer i aktivitet enn hva en vanlig skoledag innebærer). Foreldrene er tydelig på de positive effektene dette får for familielivet. Foreldrene gleder seg over et barn som er gladere, forteller mer hjemme, bidrar mer hjemme, ja, på mange måter også fungerer bedre hjemme. Foreldrene er svært glade og takknemlige for denne muligheten deres barn har fått. Hjemskolene legger også merke til den positive utviklingen eleven viser i trivsel og motivasjon, selv om de er usikre på det faglige læringsutbyttet av å være på Hommedal. Samtidig som tilbudet er veldig bra for enkelte elever, mister de også noe når de er borte fra hjemskolen som eksempelvis svømmeundervisning, eller som den ene ungdomsskoleeleven som ikke fikk standpunkt i et fag. Dette er en erfaring de samarbeidende partene bør være oppmerksomme på i det videre arbeidet. Oppsummert får altså Hommedal skolegård svært positive tilbakemeldinger.

6. Hommedal skolegård sin rolle i Grimstad kommune

I dette kapitlet skal vi komme inn på hvilke erfaringer Grimstad kommune har hatt med tilbudet på Hommedal skolegård (HS) og hvilke konsekvenser innføringen av skolegården har hatt for Grimstadskolen. Dataene som vår tekst baserer seg på er fra et gruppeintervju våren 2022 med ansatte i oppvekstsektoren. Disse ansatte innehar stillinger som rektor, spesialpedagogisk koordinator, sosiallærer, kontaktlærer, miljøarbeider og PPT.

6.1 Hvilken nytte har skolen hatt av tilbudet?

Skoleansatte forteller at de opplever å ha elever hvor de som skole mislykkes. Det kan for eksempel være elever som på flere år ikke har vært inne i klasserommet, men undervises én til én adskilt fra resten av klassen, og hvor det er få andre alternativer gitt de ressurser en har til rådighet. I tillegg finnes det flere elever i klasserommene som mestrer lite både faglig og sosialt, og som i noen tilfeller også forstyrrer læringsmiljøet for resten av klassen. Skolene er pålagt å gi tilpasset undervisning, men gitt de ressursrammer og gruppestørrelser en opererer med i fellesskolen, er det svært krevende å gi et tilfredsstillende tilbud til alle elevene. Dette oppleves utilfredsstillende og frustrerende for de skoleansatte som ønsker å gi alle elevene et like godt tilbud.

Smågrupper og læring gjennom praktiske oppgaver fungerer veldig godt for elevene

De skoleansatte som nå har fått erfaring med skolegården ser positivt på tiltaket. Skolegården har noen ytre rammer som gir andre muligheter, og voksentettheten per elev er langt høyere enn i fellesskolen. De skoleansatte ser at bruk av små grupper, hvor elevene finner hverandre og får venner, fungerer veldig godt. Og de ser at læring gjennom praktiske oppgaver gir mestringsopplevelser. En miljøterapeut sa: *«Jeg har en elev som ikke har mestret, men nå har det tatt en vending, fordi nå mestrer han en dag i uka. Foreldrene gråter fordi det skjer mye bra den ene dagen.»*

Skolegården motiverer og kan motvirke frafall

Skolene har ved HS fått tilgang på et nytt tilbud som PPT anbefaler. Skolegården kan ifølge de skoleansatte i seg selv være en motivasjonsfaktor, og skolene kan vurdere å benytte tilbudet for noen av elevene på ulikt tidspunkt i elevenes grunnskoleløp. For eksempel kan HS bidra til at elever i ungdomsskolen klarer å fullføre. Det er også et tilbud som tilrettelegger for læring gjennom praksis, og hvor læringen ikke finner sted i et klasserom. Det er et tilbud som kan passe for mange elever, blant annet for elever med atferdsproblematikk.

Videre kan dagen på Hommedal gi positive ringvirkninger for elevenes sosiale og faglige utvikling. De skoleansatte forteller om flere tilfeller av elever som har tatt i bruk det de har lært fra skolegården inn i hjemskolen. Det handler ofte om positive atferdsendringer, økt selvtillit og robusthet.

Vanskelig å måle de faglige synergier mellom skolegården og hjemskolen

Videre er det viktig med en helhetlig tilnærming til elevens opplæring, slik at opplæringen på den alternative arenaen blir en del av elevenes helhetlige opplæring, og ikke et fragment som ikke harmoniseres med den øvrige opplæringen eleven får. De skoleansatte melder imidlertid ikke om de store faglige synergiene, så langt. En miljøarbeider forteller: «*Vi forsøkte de to dagene etterpå – å lage en presentasjon. Men, nei, det ble med oppturen denne dagen*». Men de skoleansatte ser at skolegården er en viktig øvingsarena, og at de eldste elevene i større grad enn de yngre klarer å overføre noe av det de lærer til den ordinære skolen. En av sosiallærerne fremhever at de selvfølgelig håper på et faglig samspill og faglig utbytte inn i undervisningen i hjemskolen også for de yngste elevene, men at det er dette pusterommet disse elevene får som kanskje er det aller viktigste i første omgang. Hun mener også at det ikke er sikkert at de vil se de store faglige gevinstene dette året, men tror at de fruktene kan høstes litt senere. Læringsmiljøet for de som er igjen i klassen på hjemskolen kan også i noen tilfeller bli bedre, når en enkeltelev er på gården. En av de skoleansatte fortalte: «*Men den effekten det har for de andre i skolen, når denne eleven er borte fra skolen. For de som er redde dem etc. De får blomstre. For eksempel at en elev har krenket noen. Denne effekten er viktig.*» Sånn blir tilbudet både et pusterom for eleven som er på skolegården, men kan også være et pusterom for medelever.

Åpenhet om tilbudet i hjemskolen kan motvirke stigmatisering

De skoleansatte vil også snakke om faren for stigmatisering. Noen få elever kan slenge ut til elevene på skolegården at de går på spesialskole. Selv om det ikke er tilfelle, kan dette smitte over på elevene som får tilbudet. På den andre siden mener en av de ansatte at det er vanskelig for en elev å føle seg inkludert i hjemskolen når en ikke opplever mestring i de oppgaver og aktiviteter som det legges opp til. De skolene som har tilbud på HS for noen av sine elever bør derfor ha litt åpenhet i klassene om at de har dette tilbudet, og fortelle om hva det er for tilbud, fortalte våre intervjupersoner. Dette fordi de hadde erfaring med at enkelte av elevene med tilbud på HS ikke ville snakke om dette til de andre elevene. For noen kan dette kanskje henge sammen med at de er redd for negativ respons. Imidlertid så mente de skoleansatte vi intervjuet, at elevene er vant til at noen tas ut av den ordinære undervisning i mange fag, og at det derfor ikke oppfattes å være for stigmatiserende med en dag på gården.

6.2 Hvilken nytte har PPT hatt av tilbudet?

Hommedal skolegård er et nytt spesialpedagogisk tilbud til de kommunale skolenes elever, men levert av en ekstern samarbeidspartner. Grimstad kommune har ingen andre alternative opplæringsarenaer i denne kategorien. Målsettingen med å gi et slikt tilbud er å gi den enkelte elev et tilrettelagt skoletilbud som gir eleven mulighet til; å utvikle seg både sosialt og faglig, få øke sin selvtillit, få mestringsopplevelser, samt motivere og gi dem grunnlag til videre skolegang på hjemskolen og videre utdanning. Selv om det legges stor vekt på å gi tilpasset undervisning i hjemskolen, erkjenner de skoleansatte og representant for PPT at det for disse elevene, vanskelig vil kunne gis noe tilsvarende innen fellesskolen, gitt de fysiske, organisatoriske og økonomiske rammene. PPT har ved HS fått et større handlingsrom overfor elever med enkeltvedtak om spesialundervisning.

6.3 Hva har Grimstad kommune fått med Hommedal skolegård?

Først og fremst har Grimstad kommune fått et nytt tilbud til en gruppe elever en ikke klarte å gi et tilfredsstillende pedagogisk og sosialt tilbud til. De elevene som får dette tilbudet er heldige, og synliggjør kanskje bare en del av et større behov i skolen. Enhver elev kunne ha stor nytte og glede av å komme til skolegården. Men det lander ned til et økonomisk spørsmål, ifølge våre intervjupersoner.

Et nytt virksomt tiltak i verktøykassa

HS har en meget stor voksentetthet. En spesialpedagogisk koordinator beskriver en følelse mange skoleansatte sitter med: «*Det vi opplever når Hommedal skolegård er med på møter - Lærerne tenker at det ikke er rart at de lykkes med den voksentettheten de har*». Det er et stort behov for alternative tilbud også i hjemskolene, samtidig som det er behov for et bredere tilbud på skolegården. En skoleansatt sier: «*Det ser vi veldig på andre året. Og nå starter tilbudet å komme lengre ned [i klassetrinnene]. Men tidligere var det ikke søkere. Men nå kommer spørsmålene, hvorfor ikke lengre ned ... Tidligere var det tenkt fra 1. klasse og opp*». En rektor forteller at de er litt forsiktig med å gi tilbudet for tidlig det vil si til de yngste elevene: «*De trenger tid for å bli kjent på en større skole og så er det viktig å ha noe til slutten*». I tillegg mener spesialpedagogisk koordinator at det er lettere å tilpasse tilbudet til de yngste elevene med sakkyndig utredning. Dette er kanskje et argument for å ha de yngste elevene i ordinær skole i starten. Tanken er heller ikke at en skal gå på skolegården i mange år.

Ifølge våre informanter opplever Grimstad kommune dette tilbudet som så positivt at de ønsker å reise tematikken med Kunnskapsdepartementet.

Skolegården anses som del av fellesskolen

De skoleansatte vi intervjuet var tydelige på at de anser HS som en utvidelse av fellesskolen, og ikke som en spesialscole eller et spesialtilbud. En rektor sa: «*Vi ser det som en del av skolen vår. De bidrar inn i Individuell oppfølgingsplan (IOP). Det er et supplement.*» Imidlertid er det kanskje lett for lærerne å tenke at dette er noe helt annet, siden voksentettheten er så mye høyere her enn det en har ressurser til i hjemskolene. Tidligere har en også gitt supplerende tilbud i fellesskolen, for eksempel «Mekkegruppa», ifølge våre intervjupersoner, men som skiller seg fra skolegården fordi en på HS baker inn den faglige læringen gjennom praktiske oppgaver.

I skolen etterspørres muligheten for mer læring gjennom praksis. En av rektorene kommer inn på at det at det temaet «livsmestring» har kommet inn i skolen, kan åpne noe opp for mer bruk av praktiske oppgaver. Hvis lærerne arbeider godt med dette, har vi flere muligheter i fellesskolen i dag, hevdes det. Skolen ser også at behovet hos elevene presser frem behovet for nye tiltak. Spesielt sett opp mot at psykisk helse og fravær fra skolen er den største utfordringen.

7. Konklusjoner og anbefalinger

Dette prosjektet har vært rettet mot å innhente erfaringer med opplæringstilbud på Hommedal skolegård (HS) fra elever, foreldre og elevenes kontaktlærere/kontaktperson i hjemskolen. Prosjektet har også hatt som formål å følge de nevnte informantene over litt tid, for å få høre deres forventinger før oppstart av gård-skole-tilbudet og hvilke erfaringer de opparbeider seg etter måneder på skolegården. Elevstemmen har vært viktig å få frem, men også stemmen til andre sentrale involverte aktører. Da dette skoletilbudet har vært i en oppstartsfasen, har det også vært sentralt å fange opp utviklingspotensialet i tiltaket og samarbeidsrelasjonene med foreldre og skolens kontaktpersoner. Dette er viktig for å sikre en kontinuerlig kvalitetsutvikling av det alternative skoletilbudet.

Empirien fra studien viser at elevgruppen som er på HS er heterogen. Elevene har svært ulike vansker, og derfor også ulike utfordringer i skolehverdagen. Felles er at elevene trives på HS. Noen elever erfarer økt motivasjon for skolen de andre dagene, men dette gjelder ikke alle. En del foreldre erfarer positive effekter på hjemmebane som en konsekvens av barnas skoledag på Hommedal. Hva som oppgis som grunnene til elevenes trivsel er ulike, men eksempler som blir nevnt som har betydning er; måten elevene blir møtt på gården, at de får være med dyr, at de får en praktisk skolehverdag, får et avbrekk fra skoleuken, mindre grupper og tettere oppfølging på gården.

Effektene som den ene dagen på HS får i hjemskolen de øvrige fire dagene i uka er ikke lett å dokumentere. Flere av skolens kontaktpersoner melder om positive endringer med elevene i hjemskolen, samtidig som flere formidler at det er vanskelig å identifisere de store endringene i skolehverdagen, spesielt på det faglige området. Noen sosiale endringer som; flere venner, rekker opp hånden, bedre konsentrasjon blir nevnt. Når det gjelder faglig utbytte av tilbudet på Hommedal, så sammenfaller våre erfaringer med tidligere forskning på dette området, som viser til at det er vanskelig å dokumentere faglig utbytte av spesialundervisning (jf. Nordahl & Hausstätter, 2009; Nordahl & Sunnevåg, 2008; Solli, 2005; Florian, 2014; Haug, 2017b). De skoleansatte sier rett ut at de synes det er vanskelig å måle det faglige læringsutbyttet av den praktiske skoledagen. Dette prosjektet har heller ikke hatt som oppgave å måle dette, men heller samle kunnskap om erfaringene med tilbudet. Siden det også satses i hjemskolene på å tilpasse tilbudet til den enkelte elev med spesielle utfordringer, oppleves det også vanskelig å isolere betydningen av dagen på HS, ifølge de skoleansatte. Dette viser noen av utfordringene med spesielt tilrettelagte tilbud for elever med rett på spesialundervisning.

Resultatene tyder på at tilbudet har hatt betydning for de fleste elevene, både den dagen de er på Hommedal, men også for resten av dagen når de kommer hjem. Flere foreldre forteller om en lettere morgen, om barn med mindre «vondt» i magen, barn som gleder seg til skoledagen på HS, og som har mer å fortelle om når de kommer hjem. Noen foreldre forteller også at barnet trenger mindre beroligende medisiner etter en dag på HS,

at barnet er blitt mer empatisk, og noen forteller om barn som får nye interesser og flere venner. Det er også foreldre som forteller om liten endring hjemme og på skolen, så erfaringene er ikke entydige. Når tilbudet HS skal vurderes, mener vi det er vesentlig å vurdere de totale erfaringene av et slikt tilbud, og da mener vi konsekvensene et slikt tilbud eventuelt kan få for elevens liv på flere arenaer, og ikke bare på skolen. Studien har vist at skoledagen på HS også påvirker hjemmearenaen til elevene, i tillegg til skolearenaen.

Som nevnt viser resultatene at skoletilbudet på HS har en positiv betydning for de fleste elevene, men spesielt for elever på mellomtrinnet. De skoleansatte opplever det enklere å tilpasse tilbudet i hjemskolen for de yngste elevene (småtrinnet), og at et alternativt opplæringstilbud i større grad bør prioriteres for de eldre elevene (mellomtrinnet og ungdomstrinnet). Samtidig viser erfaringene fra HS at det er mer krevende å fange interessen til elevene på ungdomstrinnet. Hvor bred elevgruppe det er ønskelig å ha på HS, er noe de involverte aktørene kan drøfte og gjøre seg flere erfaringer på i årene som kommer. Det er også verdt å merke seg at det i ett tilfelle kom frem at en elev fikk fritak av karakter siden han/hun var på Hommedal én dag i uken. I skrivende stund får vi opplyst at dette er håndtert av den aktuelle ungdomsskolen. Dette er likevel et viktig funn som de involverte aktørene må utforske ytterligere, for å sikre at det alternative skoletilbudet ikke bidrar til at elever ikke får de vurderingene og karakterene de skal ha. Ansatte på HS formidler fra sitt ståsted, at de bidrar til vurderinger i fag som mat- og helse, og kunst- og håndverk for enkelte elever på ungdomstrinnet, en praksis som kan videreutvikles til å omfatte flere fag.

Kjønn har vært lite fremme som variabel i studiet. De første erfaringene fra HS bekreftet imidlertid funn fra Abildsø gård, at det i oppstart var flest gutter med utfordringer knyttet til atferd som fikk tilbud på gården. I noen uttalelser, for eksempel fra hjemskolene, blir det fremhevet at guttene trives spesielt godt på Hommedal. De er aktive gutter og flere av intervjupersonene nevner at de praktiske aktivitetene passer dem godt. Vi har ellers lite materiale som skulle indikere at ikke trivselen også er svært høy blant jentene. Casene og intervjuene med de ansatte, samt egne observasjoner på gården, viser at trivselen er høy blant jentene som fikk tilbudet. Aktivitetene på Hommedal er ikke bare «gutteting». En hjemskole skriver i brukerundersøkelsen at de håper det skal bli mer lik fordeling mellom gutter og jenter der. Vi mener det er viktig å oppmuntre skolene til å gi jenter som trenger det tilbud på gården, og støtter PPTs uttalelse til oss om at de vil arbeide inn mot skolene slik at andelen jenter kan øke noe.

Alder er en annen viktig variabel. Basert på casestudiene og ikke minst på brukerundersøkelsen blant elevene og hjemskolene, indikerer resultatene at elever fra ungdomsskolen i større grad enn i mellomtrinnet kan kjede seg på HS. De eldre elevene reflekterer også noe mer (i gruppesamtalene med de ansatte) over hva de mister på hjemskolen den dagen de er borte, enn elevene på mellomtrinnet. Ifølge hjemskolene har enkelte elever unnlatt å møte på Hommedal fordi det var lagt opp til andre gøyere ting på

hjemskolen som de ellers ville gått glipp av. Dette er sentral kunnskap sett opp mot at de ansatte på Hommedal forteller at de har utfordringer med å få tilpasset et godt opplegg for ungdomsskoleelevene. Dette kan tyde på at tilnærmingen og opplegget for elever på ungdomstrinnet bør videreutvikles i samarbeid mellom skolene og ansatte på HS.

Vi registrerer at dagen på skolegården betyr mye for elevene som får tilbudet, men på ulik måte, også for deres foreldre. Med Hommedal skolegård har elevene fått tilbud om en skolegang én dag i uka som blir tilpasset dem og ikke visa versa. De har fått en sjanse til å få venner, oppleve mestring og lære gjennom praktiske oppgaver. Helse dimensjonen var kanskje ikke sterkt i fokus ved tiltakets start, men vi ser at det har blitt en tydelig sideeffekt av tiltaket, og vi anbefaler at den utforskers ytterligere.

Vi anbefaler at samarbeidspartnere tar en felles gjennomgang av hva som fungerer godt i tiltaket og avklare om det er ting som bør justeres, nå som de har erfaringer fra to år med drift. Videre bør en drøfte; varighet på tilbudet til en enkelt elev (ett eller flere år), hvor i skoleløpet tilbudet egner seg best, aldersspennet i tilbudet, og hvordan en skal tilnærme seg fordelingen på kjønn.

Denne rapporten dokumenterer erfaringer og status etter at HS har vært i drift i to skoleår. Med bakgrunn i de dokumenterte erfaringene, vil vi si at med HS har Grimstad kommune klart å etablere et virksomt tilbud til elever i kommunen som har spesielle utfordringer i skolehverdagen. For kommunens PPT er dette et nytt tilbud i verktøykassa. Et tilbud, som denne rapporten viser, gir gode effekter hos elevene som har fått dette tilbudet. Det er likevel ikke et tilbud for alle elever, da resultatene viser at elevene må selv ønske å være på HS. En av styrkene til HS, er at muligheten for skreddersøm er stor. Hvorvidt tiltaket vil bidra til et redusert frafall i skolen er for tidlig å fastslå, likevel har HS allerede mange eksempler på elever som trives bedre og opplever mestring kanskje for første gang. Dette kan bidra til en økt motivasjon og større robusthet til å møte skolehverdagene i hjemskolen fremover.

Analysen peker på en reflektert holdning til forbedringspotensialet i tilbudet, og til samarbeidsrelasjonene både med foresatte og kontaktlærerne. Tiltakene utprøvd i prosjektperioden har gitt innledende positive tilbakemeldinger. Dette kan tyde på at de kan bidra til å øke både den sosiale og faglige samhandlingen om elevenes alternative skoletilbud på HS. Noe som kan være sentralt å videreutvikle, da studier viser at opplæringstilbud utenfor hjemskolen kan bli et tilbud løst knyttet til resten av skolen (jf. Haug, 2017; Markussen et al., 2007, 2009). Det er viktig med et tett samarbeid mellom skolegård og skole for å ivareta en faglig sammenheng for elevene, noe som samsvarer med Grimsæths studie (2016) av lignende opplæringstilbud, og Haugs (2017 a) forskning som bekrefter at det kan være manglende samarbeid mellom ordinær opplæring og spesialundervisning.

Stiftelsen Hommedal skolegård er ansvarlig for drift av skolegården. I etablerings- og første driftsfasen de to første årene har HS fått ekstern støtte til tiltaket, i tillegg til den økonomiske forpliktelsen kommunen har for kjøp av et visst antall plasser inkludert avlønning av ett av årsverkene på gården. Hommedal skolegård er avhengig av å få inntjening utover skoletilbudet, samt at frivillige engasjerer seg i tilbudet. Dette kan være en utfordring, da frivillighetsfeltet stadig er i endring, med tanke på folks tidsbruk til frivillig arbeid mm. Dette kan altså være en faktor som kan være vanskelig å planlegge for. Dessuten vil Hommedal skolegårds økonomi og driftsmessige plattform være avhengig av hva som skjer både internt i kommunen når midler skal fordeles i oppvekstsektorens totale ressursramme, samt i informasjons- og opplysningsarbeidet ut mot befolkningen i kommunen når det gjelder omdømmebygging og rekruttering av frivillige.

Referanser

- Andreassen, I.H. & Grimsæth, G. (2007). *Inn På Tunet. Opplæring på gård.* Evalueringsrapport. Bergen: Fylkesmannen i Hordaland & Høgskolen i Bergen.
- Andresen, I. R. (2011). Elevers læring og utbytte av et undervisningsopplegg i Gården som pedagogisk ressurs. NTNU. Masteroppgave. <http://hdl.handle.net/11250/270240>
- Arnesen, S. M. K., Jensen, A. R., Grindal Patil, G., & Berget, B. (2022). Gården som arena for tilpasset opplæring: Erfaringer med gård-skole-tilbud i et inkluderingsperspektiv. *Nordisk tidsskrift for utdanning og praksis*, 16(1).
<https://doi.org/10.23865/up.v16.3355>
- Faskunger, J., Szczepanski, A. & Åkerblom, P. (2018). *Klassrum med himlen som tak – En kunnskapsoversikt om vad utomhusundervisning betyder för lärande i grundskolan.* Skrifter från Forum för ämnesdidaktikk vid Lindköpings universitet nr 10.
<https://old.liu.se/ikk/utomhuspedagogik/presentation/1.750194/klassrum-med-himlen-som-tak.pdf>
- Fifolt, M., Morgan, A.F. and Burgess, Z.R. (2018). Promoting School Connectedness Among Minority Youth Through Experience-Based Urban Farming. *Journal of Experiential Education* Vol. 41(2) 187–203. <https://doi.org/10.1177/1053825917736332>
- Flem, A., Moen, T. & Gudmundsdottir, S. (2007). Towards inclusive schools: a study of inclusive education in practice. *European Journal of Special Needs Education*, 19(1), 85–98.
- Florian, L. (2014). What counts as evidence of inclusive education? *European Journal of Special Needs Education*, 29:3, 286–294,
<https://doi.org/10.1080/08856257.2014.933551>
- FNs barnekonvensjon (1989). FNs konvensjon om barns rettigheter.
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdf/v/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Grimstad kommune. (2021, 19 oktober). *Alternativ læringsarenaer. Grimstad kommune har følgende tilbud om alternativ læringsarenaer.*
<https://www.grimstad.kommune.no/tjenester/skole/spesialundervisning-og-tilpasset-opplaring/alternativ-laringsarenaer/>
- Grimsæth, G. (2016). Gården som en av skolens dannelses- og læringsarenaer. *Nordisk tidsskrift for utdanning og praksis*, 10(1), 23–41.
- Hassink, J. & van Dijk, M. (red.) (2006). *Farming for Health. Green-Care Farming Across Europe and the United States of America.* Springer. <https://edepot.wur.nl/137371>
- Haug, P. (2017a). Spesialundervisning, læringsmiljø og inkludering. *Nordisk tidsskrift for utdanning og praksis*, 11(1), 41–62.
- Haug, P. (2017b, 11. november). Kva spesialundervisning handlar om. Utdanningsforskning.no. <https://utdanningsforskning.no/artikler/2017/kva-spesialundervisning-handlar-om/>

- Jahnsen, H., Nergaard, S., Rafaelsen, F. & Tveit, A. (2009). *Den ene dagen. Ungdomsskoler som bruker smågruppebasertedeltidstiltak for elever som viser lav skolemotivasjon og problematferd. Aktørenes begrunnelser og opplevelser. En kasusstudie.*
<https://www.uis.no/nb/rapport-den-ene-dagen>
- Jick, T.D. (1979). Mixing qualitative and quantitative methods: Triangulation in action. *Administr Sci Q* 24: 602–611.
- Kommunal- og regionaldepartementet og Landbruks- og matdepartementet. (2013). *Nasjonal Handlingsplan for Inn på tunet (IPT) 2013–2017.*
- Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju.* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. (2012). *Inn på tunet. Nasjonal strategi.* Publikasjonskode: M-0743 B
- Markussen, E., Strømstad, M., Carlsten, T. C., Hausstätter, R., & Nordahl, T. (2007). Inkluderende spesialundervisning? Om utfordringer innenfor spesialundervisningen i 2007 Rapport nr. 1 fra prosjektet Gjennomgang av spesialundervisning, evaluering av Kunnskapsløftet. NIFU STEP. <http://hdl.handle.net/11250/279073>
- Markussen, E., Frøseth, M. W. & Grøgaard, J. B. (2009). Inkludert eller segregert?: Om spesialundervisning i videregående opplæring like etter innføringen av Kunnskapsløftet (Bd. 17/2009, s. 300). NIFU STEP. <http://hdl.handle.net/11250/279756>
- Mathison, S. (1988). Why triangulate? *Educational Researcher* 17(2): 13–17.
- Morgan, D.L. (1998). *The focus group guidebook.* California: SAGE publications
- Nergård, T og Verstad, B. (2004). *Læring gir næring – næring gir læring? Gården som pedagogisk ressurs i Nord-Trøndelag, Evalueringsrapport 1 (16).* Steinkjær: Høgskolen i Nord-Trøndelag.
- Nordahl, T & Hausstätter, R. S. (2009). *Spesialundervisningens forutsetninger, innsatser og resultater. Situasjonen til elever med særskilte behov for opplæring i grunnskolen under Kunnskapsløftet. Rapport nr. 2 fra prosjektet Gjennomgang av spesialundervisning, evaluering av Kunnskapsløftet. Høgskolen i Hedmark.*
https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/evakl/5/spesialundervisning_grskole.pdf
- Nordahl, T. & Sunnevåg, A.K. (2008). Kvalifisering og dequalifisering i grunnskolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift.* Vol.92(4) pp. 289–301. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2008-04-05>
- Nordahl, T., Persson, B., Dyssegård, C. B., Hennestad, B. W., Wang, M. V. & Martinsen, J. (2018). *Inkluderende fellesskap for barn og unge. Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging.* Bergen: Fagbokforlaget. ISBN: 978-82-450-2373-2.
- Opplæringslova (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (LOV-2019-06-21-60).* <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61?q=opplæringslova>
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag.* Universitetsforlaget.

- Ryen, A. (2012). «Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid». Bergen: Fagbokforlaget.
- Sempik, J., Hine, R. & Wilcox, D. (Eds.) (2010). Green Care: A Conceptual Framework, A Report of the Working Group on the Health Benefits of Green Care, COST 866. Green Care in Argiculture. Loughborough: Centre for Child and Family Research.
- Smeds, P., Jeronen, E. & Kurppa, S. (2015). Farm Education and the Value of Learning in an Authentich Learning Environment. *International Journal of Environmental & Science Education*, 2015, 10(3), 381–404
- Solli, K. A. (2005). Kunnskapsstatus om spesialundervisning i Norge. Utdanningsdirektoratet.
<https://www.yumpu.com/no/document/read/24206526/kunnskapsstatus-om-spesialundervisningen-i-norge-udirno>
- Steigen, A.M., Kogstad, R. & Hummelvoll, J.K. (2015). Green Care services in the Nordic countries: an integrative literature review, *European Journal of Social Work*, Vol 19, 692–715. <http://dx.doi.org/10.1080/13691457.2015.1082983>
- Thagaard, T. (2013). «Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode». Bergen: Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2010). Rundskriv Udir-3-2010. *Bruk av alternative opplæringsarenaer i grunnskolen*.
<https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/Innhold-i-opplaringen/Udir-3-2010-Bruk-av-alternative-opplaringsarenaer-i-grunnskolen/>
- Utdanningsdirektoratet. (2021). *Veilederen Spesialundervisning*.
<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte behov/spesialundervisning/Spesialundervisning/#>
- Utdanningsdirektoratet. (2022). Et inkluderende læringsmiljø.
<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/3.-prinsipper-for-skolens-praksis/3.1-et-inkluderende-laringsmiljo/>

Vedlegg

Vedlegg 1: «Informasjonsmail» med opplegg (tiltak I)

GODT NYTT ÅR!

Planen for uke 1-10, i uke 8 er det vinterferie.

Mat og helse – grønnkål

1	4	7	Vi lager grønnkålsuppe, egg og havrescones . <u>Teori</u> : Hva trenger grønnkålen?
2	5	9	Vi lager grønnkålchips og havrepannekaker med grønnkål . <u>Teori</u> : Familien kål.
3	6	10	Vi lager en valgfri forrett og dessert . <u>Teori</u> : Stortinget, demokrati og stortingsvalg.

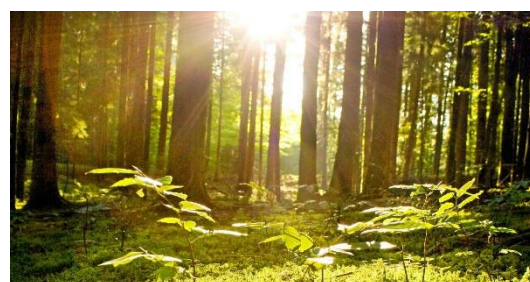
Snekkerverksted – Benk og bord

1	4	7	Teori om målestokk Måle og regne ut lengde på bord og krakk ved å se på modell. Starte å sette sammen delene.
2	5	9	Fullføre benk og bord. Tegne skisse av valgfritt produkt.
3	6	10	Lage valgfritt produkt.

Friluftsliv og gårdsarbeid – skog

1	4	7	Mink
2	5	9	Vedhogst og sagbruk
3	6	10	Skogen i Norge og i nærområdet

Med vennlig hilsen

Christine Mortensen, mobil 95964486
Pedagogiske ledere v/Hommedal skolegård

Til onsdagsselevene!

Her kommer plan for resten av skoleåret 2021/2022:

- Uke 15 – påskeferie
- Uke 16 – onsdag 20.april, felles tur
- Uke 23 – onsdag 8.juni, felles tur
- Uke 24 – onsdag 15.juni, felles avslutning for elevene

Mat og helse – løk og gulrot

12	17	20	Vi lager pasta med tomatsaus. <u>Teori:</u> Fakta om løk.
13	18	21	Vi lager eggesalat og grove havrescones med gulrot. <u>Teori:</u> Hvor foregår fotosyntesen?
14	19	22	Vi lager gulrotmuffins. <u>Teori:</u> Fakta om gulrot.

Snekkerverksted – insektshotell

12	17	20	Tegne skisse av insektshotellet som du skal lage. <u>Teori:</u> Hvorfor har vi insektshotell?
13	18	21	Lage insektshotell ut i fra skissen du har tegnet.
14	19	22	Fullføre insektshotellet.

Friluftsliv og gårdsarbeid – kjøkkenhage

12	17	20	Vi er i kjøkkenhagen på Hommedal. <u>Teori:</u> Hva trenger en kjøkkenhage?
13	18	21	Vi går på jakt etter bier. <u>Teori:</u> Bienes betydning for en kjøkkenhage.
14	19	22	Vi planter og sår. <u>Teori:</u> Hva kan vi plante eller så i de ulike månedene?

Med vennlig hilsen

Audny Hoveland, mobil 97594578
Christine Mortensen, mobil 95964486
Pedagogiske ledere v/Hommedal skolegård

Kjære kontaktlærer.

Vi ønsker at skole og hjem skal vite hvilke temaer vi jobber med her på Hommedal skolegård til enhver tid. Dette kan være med på å bidra til gode samtaler hjemme og på skolen om dagene her hos oss. Dette informasjonsbrevet blir sendt med elevene hjem som ranselpost fra Hommedal skolegård, og via e-post til elevenes nærskole. Ukene din elev skal være på de ulike gruppene er beskrevet i e-posten. Ikke nøl med å ta kontakt om det er noe du lurer på.

Mat og helse – egg og korn

38	42	45	Vi lager spansk tortilla . <u>Teori:</u> Eggets anatomi. Hvorfor legger høna så mange egg?
39	43	46	Vi lager flatbrød og eggerøre . <u>Teori:</u> Kornets anatomi. Kornslagene som produseres i Norge.
41	44	47	Vi lager eplemuffins . <u>Teori:</u> Hva skjer hos mølleren og bakeren? Kommunikasjon i hønsehuset.

Snekkerverksted – fuglekasse i betong

38	42	45	Forskale, kutte til isopor og støpe.
39	43	46	Løsne forskaling, fjerne isopor og ferdigstille fuglekassen.
41	44	47	Henge opp fuglekassen i skogen.

Friluftsliv og gårdsarbeid

– jord og kompostering

38	42	45	Hva er jord? Hva er det som finnes i jorda?
39	43	46	Fiske.
41	44	47	Kompostering og meitemark.

Med vennlig hilsen

Audny Hoveland, mobil 97594578
 Christine Mortensen, mobil 95964486
 Pedagogiske ledere v/Hommedal skolegård